

US Energy Policy During 2011–2022 and its Impact on China–Saudi Arabia Relations

- Mokhtar Ghasemi** * Ph.D Student, International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran
- Seyed Saeed Mir Torabi Hoseini** Associate Professor, International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran
- Mohammad Modarres** **Vali** Assistant Professor, International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran
- Farideh Mohammad Alipoor** Assistant Professor, International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran

Introduction

The China–Saudi Arabia relations have witnessed significant growth and development from 2011 to 2022. Primarily driven by oil relations, the relations between the two countries have flourished in areas such as trade, investment, technology, and military cooperation. In December 2022, the two countries established the highest level of bilateral ties by signing 34 investment agreements valued at around 30 billion dollars, spanning various sectors such as clean energy, hydrogen production, solar energy, information technology, transportation, medical and housing industries, and building materials factories. Furthermore, China’s oil imports from Saudi Arabia increased from 5 million and 66 thousand barrels per day in 2011 to

* Corresponding Author: std_mokhtarghasemi@khu.ac.ir

How to Cite: Ghasemi, M., Mir Torabi Hoseini, S., Modarres, M. V., Mohammad Alipoor, F., (2023), “US Energy Policy During 2011–2022 and its Impact on China–Saudi Arabia Relations”, *Political Strategic Studies*, 12(46), 283-327.
doi: 10.22054/QPSS.2023.71541.3160.

10 million and 852 thousand barrels per day in 2020. The figure remained above 10 million barrels during 2022, despite the challenges posed by the COVID-19 pandemic and unfavorable economic conditions. This trend indicates growing relations between China and Saudi Arabia.

China and Saudi Arabia have exchanged a large share of capital in the energy sector. The Saudi active presence in the Chinese oil market has positioned it as China's largest trade partner in the West Asia and African region. The bilateral investment volume between the two countries stands at approximately 73 billion dollars. Saudi Arabia's extensive investments aimed at controlling China's oil import network, refineries, and petrochemical industry, along with its involvement in the plan to double China's strategic oil reserve, underscore the importance of maintaining China's energy market for Saudi Arabia. Consequently, given China's status as the largest energy consumer and Saudi Arabia's position as the largest oil exporter, both countries possess the requisite capacity to foster cooperation in this field.

In addition, Vision 2030 and the One Belt One Road Initiative are strategic factors facilitating the expansion of China-Saudi Arabia relations. In this regard, the two countries have signed comprehensive strategic cooperation agreements, leading to the establishment of the High-Level Joint Committee. During the committee's second meeting in Riyadh in August 2017, contracts valued at 70 billion dollars were signed. Moreover, an important milestone was reached by signing a memorandum of understanding between the two countries for the establishment of a joint investment fund worth 20 billion dollars. Furthermore, Industrial Development Fund, China's Silk Road Fund, and Everbright Bank were established. These agreements, memoranda, and funds intend to expedite the development of China's One Belt One Road Initiative and Saudi Arabia's Vision 2030. Although China is trying to maximize its energy security by distributing its oil imports among different countries (e.g., the US),

Saudi Arabia's consistent share of approximately 20% in recent years remains of utmost significance.

Literature Review

Several studies have examined the topics of US energy policy and the development of China–Saudi Arabia relations. However, few works have linked these two phenomena in an analytical manner. The novelty of this article lies in its attempt to bridge this gap and provide an analysis by exploring the interplay between these two issues.

Materials and Methods

This research adopted a mixed methods design, utilizing both quantitative and qualitative data. Documents and library resources were used to collect the data. Relying on an examination of research, analytical and statistical texts, the study focused on indexing and defining variables and their influential factors in a bid to conduct an analytical and inferential exploration to elucidate the trends and interrelationships between the independent and dependent variables.

Conclusion

The US–Saudi oil relations have witnessed unparalleled growth and encompassed various economic, political, and security sectors in recent decades. Furthermore, to ensure its own growth and development, it is imperative for China to maintain stability and security in the energy sector. This objective can be achieved through effective management of competition and, in certain instances, cooperation with the United States. The ongoing trend of expanding relations between China and Saudi Arabia in the energy sector is unprecedented, solidifying China's position as a significant competitor to the United States.

The growing China–Saudi Arabia relations are driven by the mutual needs in the energy sector and strategic development plans. Yet the

present research aimed to analyze China–Saudi Arabia relations with an eye to the US energy policy, relying a neo-mercantilist approach. Consequently, the primary question addressed in this article is: how has the US energy policy during 2011–2022 influenced the dynamics of China–Saudi Arabia relationship. The study was based on the hypothesis that the US energy policy during 2011–2022, characterized by increased oil and shale gas production and a reinforced neo-mercantilist approach in the energy sector, played a crucial role in fostering closer ties between China and Saudi Arabia, primarily in the oil sector, and supported their efforts to broaden mutual cooperation across other fields. The hypothesis was tested through empirical and explanatory methods. The research findings suggest that China–Saudi Arabia cooperation is expected to expand further in the future, while taking into account the sensitivities associated with these relations from the perspective of the United States.

Keywords: Energy, Neo-mercantilism, The US, China, Saudi Arabia

سیاست انرژی ایالات متحده در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ و تاثیر آن بر روابط عربستان و چین

مختار قاسمی * | دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

سید سعید میرترابی حسینی | دانشیار روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

محمودلی مدرس | استادیار روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

فریده محمد علیپور | استادیار روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

چکیده

روابط عربستان و چین طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ رشد و توسعه چشمگیری داشته است. این روابط از نفت شروع و به تجارت، سرمایه‌گذاری، فناوری و همکاری‌های نظامی گسترده شده است. توسعه روابط عربستان و چین در نیازمندی‌های طرفین در بخش انرژی و برنامه‌های راهبردی توسعه‌ای مشترک ریشه دارد اما این پژوهش قصد دارد گسترش روابط ریاض-پکن را از منظر یک عامل قدرتمند بیرونی یعنی تحول در سیاست انرژی ایالات متحده بررسی نماید. پرسش اصلی مقاله این است که سیاست انرژی آمریکا در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲، چگونه بر روابط عربستان و چین تاثیر گذاشته است؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش و با روش تجربی و تئوری مورد آزمون قرار گرفته این است که سیاست انرژی آمریکا در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲، از طریق افزایش تولید نفت و گاز شیل و تقویت رویکرد نئومرکانتیلیستی در حوزه انرژی این کشور، روند نزدیک شدن دو کشور چین و عربستان به یکدیگر با محوریت بخش نفت و تلاش پکن - ریاض برای گسترش همکاری‌ها به سایر حوزه‌ها را تقویت کرده است. یافته مقاله حاکی از آن است که همکاری‌های چین و عربستان با ملاحظه حساسیت‌های ایالات متحده به این روابط، در آینده نیز گسترش بیشتری پیدا خواهد کرد.

واژگان کلیدی: انرژی، نئومرکانتیلیسم، ایالات متحده، چین، عربستان.

* نویسنده مسئول: std_mokhtarghasemi@khu.ac.ir

مقدمه

روابط عربستان و چین با شدت گرفتن واردات نفت چین شاهد گسترش چشمگیری بوده است. سفر رییس جمهور چین به عربستان در دسامبر ۲۰۲۲ و حصول ۳۴ توافق‌نامه سرمایه‌گذاری به ارزش تقریبی ۳۰ میلیارد دلار در بخش‌های انرژی‌های پاک، تولید هیدروژن، انرژی خورشیدی، فناوری اطلاعات، حمل و نقل، صنایع پزشکی و مسکن و کارخانه‌های مصالح ساختمانی، حاکی از روند رو به رشد این روابط است (خبرگزاری مهر، ۲۰ آذر ۱۴۰۱). واردات نفت چین از روزانه ۵ میلیون و ۶۶ هزار بشکه در سال ۲۰۱۱ به روزانه ۱۰ میلیون و ۸۵۲ هزار بشکه در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است (CEIC, 2022). در سوی دیگر، چین سرمایه‌های بسیاری را در بخش انرژی از عربستان جذب کرده و حضور فعال عربستان در بازار نفت این کشور را با حجم سرمایه‌گذاری دو طرفه ۷۳ میلیارد دلاری، بعنوان بزرگترین شریک تجاری چین در منطقه غرب آسیا و آفریقا مطرح نموده است (Alterman, 2019: 5-6). تلاش عربستان برای در کنترل گرفتن شبکه واردات نفت و پالایشگاه‌ها و پتروشیمی‌های چین با سرمایه‌گذاری‌های گسترده و نیز حضور عربستان در طرح افزایش دو برابری ذخیره استراتژیک نفت چین، نشان دهنده اهمیت مقوله حفظ بازار انرژی چین برای عربستان است. از این رو چین بعنوان بزرگترین مصرف‌کننده انرژی و عربستان نیز بعنوان بزرگترین صادرکننده نفت، از قابلیت مناسبی جهت توسعه همکاری‌ها بر این پایه برخوردارند.

عناصر راهبردی در ساماندهی به روند گسترش روابط چین و عربستان، طرح‌های سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ و یک کمربند یک راه است. در همین راستا توافق همکاری جامع استراتژیک چین و عربستان به امضا رسید که بر اساس آن، طرفین کمیته‌ای به نام کمیته عالی مشترک تشکیل دادند. این کمیته به ریاست نخست وزیر چین و ولیعهد عربستان بطور منظم برگزار شده و طی اولین نشست آن (که در خلال سفر محمد بن سلمان ولیعهد عربستان برای شرکت در جلسه سران جی ۲۰ بود) اقدام به انعقاد ۱۵ موافقت‌نامه و تفاهم‌نامه میان طرفین در زمینه‌های مختلف کرد. در ادامه در مارس ۲۰۱۷ نیز ۲۱ قرارداد میان دو دولت نهایی شد که ارزش آنها بالغ بر ۶۵ میلیارد دلار بود. در آگوست ۲۰۱۷ طی جلسه دوم کمیته مذکور در ریاض قراردادهایی به ارزش ۷۰ میلیارد دلار امضا شد. نکته

حائز اهمیت دیگر امضا تفاهم‌نامه‌ای میان دو طرف برای تاسیس صندوق سرمایه‌گذاری مشترک به ارزش ۲۰ میلیارد دلار بود (Fulton, 2020: 9).

علاوه بر آن، صندوق توسعه صنعتی و صندوق جاده ابریشم چین و بانک اوربرایت^۱ در روند تاسیس قرار گرفتند. کلیه این موافقت‌نامه‌ها، تفاهم‌نامه‌ها و صندوق‌ها در راستای تسریع و توسعه طرح‌های یک کمر بند یک راه چین و چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان تدوین و در حال انجام می‌باشند. اگرچه چین با توزیع واردات نفت خود میان دول مختلف از جمله امریکا تلاش دارد تا امنیت انرژی خود را به حداکثر برساند ولی سهم حدوداً ۲۰ درصدی عربستان طی سال‌های اخیر بسیار حائز اهمیت است. با وجود این که عربستان و چین هر دو در رابطه خود با ایالات متحده دارای ملاحظات ویژه هستند ولی مساله امنیت انرژی و تعقیب سیاست انرژی ملی گرایانه، همانگونه که توسط امریکا اعمال شده، در عربستان و چین نیز بسیار مشهود است (Al-Tamimi, 2012: 4).

در واقع روابط نفتی امریکا و عربستان طی دهه‌های اخیر به تمامی بخش‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی گسترش یافته و بی‌رقیب بوده است. همچنین چین نیز برای تضمین روند رشد و توسعه خود نیازمند حفظ ثبات و امنیت در حوزه انرژی است که این مهم از طریق مدیریت رقابت و در برخی موارد همکاری با ایالات متحده میسر می‌شود. روند کنونی رشد و گسترش روابط چین با عربستان در بخش انرژی بی‌سابقه بوده و چین بعنوان رقیب جدی امریکا در حال توسعه و تحکیم جایگاه خود است.

در همین راستا، پرسش اصلی مقاله این است که سیاست انرژی امریکا در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲، چگونه بر روابط عربستان و چین تاثیر گذاشته است؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش و با روش تجربی و تبیینی مورد آزمون قرار گرفته این است که سیاست انرژی امریکا در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲، از طریق افزایش تولید نفت و گاز شیل و تقویت رویکرد نئومرکانتیلیستی در حوزه انرژی این کشور، روند نزدیک شدن دو کشور چین و عربستان به یکدیگر با محوریت بخش نفت و تلاش پکن - ریاض برای گسترش همکاری‌ها به سایر حوزه‌ها را تقویت کرده است. بر مبنای فرضیه بالا، سیاست انرژی ایالات متحده در سال‌های مورد نظر در حکم متغیر مستقل تحقیق است که از طریق متغیر

1. Everbright

میانجی یعنی افزایش تولید نفت و گاز شیل و تقویت رویکرد نئومرکانتیلیستی در حوزه انرژی این کشور، بر متغیر وابسته یعنی روابط چین و عربستان تاثیر گذاشته است. مقاله در راستای آزمون این فرضیه ابتدا بطور مختصر ادبیات پژوهش را بررسی می‌کند و سپس با تمهید رویکردی نظری بر مبنای نگاه نئومرکانتیلیستی به بخش انرژی، می‌کوشد نشان دهد چگونه تغییر در سیاست انرژی ایالات متحده بر روابط پکن - ریاض اثر گذاشته است.

ادبیات تحقیق

پژوهش‌های فراوانی در موضوعات سیاست انرژی ایالات متحده و نیز گسترش روابط عربستان و چین بصورت مجزا صورت گرفته است. اما کمتر اثری این دو پدیده را به شکلی تحلیلی به هم مرتبط کرده است و نوآوری مقاله نیز بر همین مبنا قابل توضیح است. در میان پژوهش‌های دارای تشابه با این موضوع می‌توان به مقاله حداد زند و منوری (۱۴۰۰) با عنوان «تحریم‌های ایالات متحده آمریکا علیه ایران و تاثیر آن بر همکاری‌های نفتی چین و عربستان سعودی (۲۰۱۹-۲۰۰۹)» اشاره کرد. این پژوهش به گسترش روابط عربستان و چین در سایه تشدید تحریم‌های آمریکا علیه ایران پرداخته است که کاهش نقش ایران را در سیاست چین به نفع عربستان از نگاه نظریه نئومرکانتیلیسم بررسی کرده است. همچنین اسکوبل^۱ و نادر^۲ (۲۰۱۶) در اثر «چین در خاورمیانه؛ ازدهای محتاط»^۳ تلاش کرده‌اند تا منافع و استراتژی چین در خاورمیانه را بررسی و نقش سیاسی، اقتصادی و امنیتی این کشور را در منطقه ترسیم کنند. در این اثر به اولویت‌ها و حساسیت‌های ایالات متحده در خاورمیانه نیز اشاره می‌شود.

در گزارش پژوهشی ۲۰۱۵ چاتم هوس^۴ با عنوان «چین و خاورمیانه در یک افق انرژی جدید»^۵ تهیه شده توسط ژا داوجیونگ و میشل میدان^۶ این مسئله بررسی شده که فرصت‌های ناشی از کاهش تقاضا و قیمت نفت برای چین که ناشی از تولید نفت شیل در آمریکا بوده است در کنار ظهور بازار نفت چین به منزله فرصتی جدید برای دولت‌های

1. Scobell

2. Nader

3. China in the Middle East; The Wary Dragon

4. Chatham House

5. China and the Middle East in a New Energy Landscape

6. Zha Daojiong and Michal Meidan

نفتی خاورمیانه است. بی‌نیازی ایالات متحده به نفت خلیج فارس ضمن کاهش تقاضا و قیمت نفت، عرصه مناسبی برای چین بعنوان واردکننده بزرگ نفت و دولت‌های منطقه ایجاد کرده است تا همکاری‌های خود را گسترش دهند. این گزارش پژوهشی، روابط چین و خاورمیانه را در چارچوبی اقتصادی که مبتنی بر انرژی است تفسیر کرده و تلاش دارد نمایی از آینده این همکاری‌ها ترسیم کند.

جانان‌تان فولتون^۱ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «روابط چین و عربستان و الگوی همکاری (۱+۲+۳)» بر آن است که روابط عربستان و چین از یک رابطه حاشیه‌ای به یک رابطه راهبردی تبدیل شده و با گسترش نقش چین در خاورمیانه، مشارکت با عربستان سعودی برای پکن اهمیت بیشتری خواهد یافت. سینم چنگیز^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی عربستان در قبال چین در عصر پسا خیزش‌های عربی: رویکرد رئالیسم نئوکلاسیک» معتقد است، پس از خیزش‌های عربی، نقش بین‌المللی عربستان افزایش یافته و این کشور گسترش حضور خود در آسیای شرقی بویژه چین را در دستور کار قرار داده است. محرک سوق دهنده روابط عربستان به سوی پکن، عوامل داخلی و خارجی مرتبط با رهبری عربستان و الگوهای منطقه‌ای است.

رویکرد نظری: نگاه نئومرکانتیلیستی دولت‌ها به بخش انرژی

همزمان با پیدایش دولت-ملت‌ها بعنوان پدیده‌ای سیاسی در بخش اقتصادی نیز دیدگاه‌هایی مبنی بر لزوم خودکفایی و استقلال اقتصادی دولت‌ها شکل گرفت. تاکید بر استقلال اقتصادی و تقویت مراودات اقتصادی داخلی توأم با مداخله مستقیم دولت‌ها زمینه شکل‌گیری مرکانتیلیسم شد. مرکانتیلیسم در گام نخست تقویت اقتصاد به شکل خودمحمور را اولویت داده و نگاهی مبتنی بر انباشت سود نسبی بیشتر دارد. مرکانتیلیست‌ها و شکل تکامل یافته آن یعنی نئومرکانتیلیست‌ها، اقتصاد جهانی را حوزه رقابت بین دولت‌هایی می‌دانند که بدنبال افزایش توان و قدرت نسبی خود هستند (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳: ۶۴۳). با این فرض امنیت ناشی از استقلال اقتصادی است و هدف از استقلال نیز افزایش ثروت است. دولت بر این مبنا سیاست خودکفایی در صنایع و کالاهای اساسی و استراتژیک را

1. Jonathan Fulton

2. Sinem Cengiz

تعقیب می‌کند و از طریق تعرفه‌ها، انواع محدودیت‌های صادرات و واردات، سرمایه‌گذاری‌گزینشی و یارانه‌ها به دنبال کسب ثروت و استقلال بیشتر است. در دوران معاصر، انرژی در قالب یک کالای استراتژیک مطرح است. بطور کلی تلاش برای نگهداری کافی از این کالای استراتژیک امنیت انرژی نامیده می‌شوند (Pickford, 2017: 1). عبارتی امنیت انرژی به عرضه مداوم و مطمئن با قیمت‌های معقول در حامل‌های انرژی باز می‌گردد (طاهری و رستم‌آقایی، ۱۳۹۵: ۱۴۹). هدف امنیت انرژی تضمین عرضه کافی و قابل اتکای انرژی با قیمت معقول بوده که مقاصد و ارزش‌های اصلی یک ملت را در وضع خطرناکی قرار ندهد (Yergin, 1988: 111). تعریف دیگری که توسط آژانس بین‌المللی انرژی ارائه شده شامل: در دسترس بودن بدون وقفه منابع انرژی با قیمتی قابل قبول و معقول است (IEA, 2018). امنیت انرژی به مفهوم توانایی اقتصاد یک دولت برای تضمین قدرت تامین منابع انرژی بصورت پایدار و با سطح قیمتی است که تاثیر نامطلوبی بر عملکرد اقتصادی دولت مربوطه نگذارد. فارغ از جنبه‌های زمین‌شناختی در استحصال منابع انرژی و جنبه‌های زیست‌محیطی تولید و مصرف سوخت‌های فسیلی، دو هدف بسیار کلیدی در تأمین امنیت انرژی شامل: در دسترس بودن و قابل خرید بودن منابع انرژی است. عنصر در دسترس بودن بدلیل تفاوت عرضه‌کنندگان با مصرف‌کنندگان مطرح می‌شود که در واقع مفهومی ژئوپلتیکی است. عنصر قابل خرید بودن نیز هزینه‌های مصرف انرژی برای حفظ و پایداری رشد اقتصادی را مد نظر دارد (سوواکل، ۱۳۹۱: ۶۱۸-۵۹۰). در این مقاله نشان داده می‌شود که سیاست انرژی ایالات متحده در تعقیب این دو هدف، متمرکز بر تقویت تولید انرژی در داخل بوده است. همچنین این رویکرد امریکا زمینه‌ساز گسترش همکاری‌ها و روابط نفتی چین با عربستان و نیز توسعه آن به سایر بخش‌های اقتصادی شده است. چین نیز در پی تحقق دو هدف فوق‌الذکر اقدام به توسعه روابط خود با عربستان نموده است. در همین راستا، ابتدا شاخص‌های عمده رویکرد نئومرکانتیلیستی را در حوزه‌های اقتصاد و تجارت بین‌المللی و به ویژه انرژی مورد بررسی قرار می‌دهیم. سپس ارتباط این شاخص‌ها را با ابعاد مختلف سیاست انرژی امریکا و چگونگی اثرگذاری آن بر گسترش روابط چین و عربستان نشان خواهیم داد. نئومرکانتیلیسم نظریه‌ای اقتصادی است که بیشتر منافع کشورها را از منظر اقتصادی مد

نظر قرار می‌دهد. در این نظریه قدرت سیاسی برآمده از ثروت اقتصادی تلقی می‌شود (Gerriey & Padoan, 1986: 84). در این نگاه، دولت نقشی درجه اول در اقتصاد دارد و به کنترل بازار آزاد و شرکت‌های غیردولتی می‌پردازد و دستکم در برخی حوزه‌های اقتصادی شرکت‌های دولتی به شیوه‌ای انحصاری عمل می‌کنند (Rodrik, 2010: 15). یکی از ویژگی‌های اصلی رویکرد نئومرکانتیلیستی به مقوله انرژی را می‌توان مداخلات دولت در بازار انرژی و عمدتاً از طریق شرکت‌های دولتی قلمداد کرد. در رویکرد نئومرکانتیلیسم، اصول مبتنی بر تجارت آزاد بویژه اصل محوری مزیت نسبی، دستکم بصورت آشکار مورد نقض قرار نمی‌گیرد اما دولت‌ها همواره نگران برتری رقبا در این حوزه هستند و بنابراین سیاست‌هایی را با هدف کاهش تضادهای ناشی از عدم موازنه با قدرت رقیب دنبال می‌کنند (میرترابی و ترکی، ۱۳۹۹: ۱۷۱). فرضاً در حوزه سیاست‌های تجاری، بسیاری از دولت‌ها رژیم تجارت آزاد بین‌المللی را به نفع رقبای خود تلقی کرده و برای "هم سطح کردن میدان بازی" از طریق توسل به انواع سیاست‌های حمایت‌گرایانه، همچون پیگیری سیاست تجاری استراتژیک، اعطای یارانه‌های صادراتی، حمایت از تولید و پژوهش در حوزه فناوری‌های پیشرفته تلاش می‌کنند (بالام و وست، ۱۳۹۲: ۸۹). بنابراین یکی دیگر از ویژگی‌های سیاست‌های نئومرکانتیلیستی، تلاش دولت‌ها برای مقابله با تهدیدهای رقبا علیه اقتصاد داخلی در فضای وابستگی متقابل اقتصادی در عرصه جهانی است.

کمیابی منابع انرژی و اهمیت و نقش فوق‌العاده این منابع در تعیین منابع قدرت اقتصادی و نظامی قدرت‌های بزرگ، سبب شکل‌گیری نوعی رقابت مرکانتیلیستی و نئومرکانتیلیستی میان قدرت‌های چالشگر جهانی در طول حدود یک قرن گذشته شده است (میرترابی، ۱۳۹۱: ۹۸). بنابراین، اهمیت انرژی برای قدرت‌های بزرگ که بدنبال تضمین امنیت ملی و افزایش ثروت اقتصادی خود هستند، غیرقابل انکار است (Grygiel, 2006: 15). در قرائت نئومرکانتیلیستی این ایده مطرح است که در اقتصاد جهانی امروز، کشورها در نوعی وابستگی متقابل نسبت به یکدیگر بسر می‌برند اما این وابستگی در شماری از منابع طبیعی و معدنی کمیاب که تقاضای بالایی برای آنها وجود دارد (مانند انرژی و آلیاژها و مواد معدنی خاص) متضمن ایجاد یک ریسک امنیتی غیرقابل قبول برای کشور

است و از این رو با اتخاذ سیاست‌هایی خاص باید دامنه این ریسک‌ها را کاهش داد (بالام و وست، ۱۳۹۲: ۳۲). رقابت قدرت‌های بزرگی همچون امریکا و چین برای کنترل بر منابع انرژی در همین راستا قابل تفسیر است. در اینجا رگه‌های پررنگ سیاست نئومرکانتیلیستی مشهود است. قدرت‌هایی همچون چین که در درون کشور نوعی رویکرد اقتصادی مختلط را دنبال می‌کنند، با بهره‌گیری از شرکت‌های انرژی دولتی یا مختلط در این رقابت‌ها حضور دارند و ایالات متحده نیز که ساختار اقتصادی لیبرال در داخل دارد، در حوزه انرژی رویکرد لیبرال را رد می‌کند (Ziegler, 2014: 17). چراکه ایالات متحده در این زمینه، کاهش نفوذ چین در این حوزه و تنوع‌بخشی به منابع عرضه انرژی را دنبال می‌کند (Ziegler, 2014: 22). همانگونه که در تعریف امنیت انرژی اشاره شد یکی از اهداف عمده امنیت انرژی، قابل خرید بودن انرژی برای کمک به استمرار رشد اقتصادی است. باید توجه داشت که اساساً یکی از نمودهای عمده بحران انرژی در دهه ۱۹۷۰ که دغدغه تأمین امنیت انرژی را برای کشورهای واردکننده بطور جدی مطرح کرد، چند برابر شدن بهای نفت در خلال شوک‌های اول و دوم نفتی بود. در قرن جدید نیز افزایش شدید بهای انرژی، بار دیگر سبب توجه بیشتر به مقوله امنیت انرژی شد به گونه‌ای که امنیت انرژی را مترادف با امنیت ملی قرار داد (Azzuni and Breyer, 2018: 23).

در این پژوهش رویکرد دولت‌های عمده مصرف‌کننده انرژی (امریکا و چین) و تولیدکننده (عربستان) در حوزه انرژی نئومرکانتیلیستی در نظر گرفته شده است. در رویکرد نئومرکانتیلیستی دولت‌ها به منظور تأمین انرژی اعمال نفوذ و قدرت می‌کنند. در این خصوص شرکت‌های دولتی یکی از عمده‌ترین ابزارهای دولت‌ها هستند تا ضمن متنوع کردن منابع انرژی در دسترس با افزایش مسیرهای موجود در تبادل انرژی، امنیت خود را تضمین نمایند. دولت‌ها با افزایش رقابت در حوزه انرژی و اعمال ملاحظات امنیتی تلاش می‌کنند تا بهای انرژی در سطح مقرون به صرفه‌ای شود. مقاله در ادامه نشان می‌دهد که چگونه سیاست انرژی ایالات متحده با بکارگیری این شاخص‌ها به دنبال تحقق اهداف خود در حوزه انرژی است. در ادامه چگونگی اثرگذاری سیاست انرژی امریکا بر روابط دو بازیگر مهم دیگر، چین بعنوان بزرگترین واردکننده نفت و عربستان بعنوان بزرگترین صادرکننده نفت بررسی می‌شود. متاثر شدن روابط این دو دولت از سیاست اخیر انرژی

ایالات متحده نیز با معیار قرار دادن شاخص‌های فوق‌الذکر تامین انرژی مورد واکاوی قرار داده می‌شود.

سیاست انرژی ایالات متحده

سیاست انرژی ایالات متحده از مهمترین حوزه‌های سیاست‌گذاری کلان است که تاثیر بسزایی بر بخش‌های مختلف اقتصادی این دولت دارد و همچنین از منابع تعیین‌کننده سیاست خارجی است. با شروع تحریم نفتی در سال ۱۹۷۳ و اولین شوک نفتی بر اهمیت سیاست‌ها در این بخش افزوده شد. ریچارد نیکسون طرح مهمی موسوم به "پروژه استقلال" را مطرح کرد و سه اقدام: الف- متنوع‌سازی منابع سوختی و وارداتی، ب- استفاده از انرژی‌های جدید و پ- بهینه‌سازی مصرف را در دستور کار قرار داد که تاکنون کم و بیش دنبال می‌کند (ترابی، ۱۳۸۹: ۸۰). در همین سال‌ها سه هدف بلندمدت در بخش سیاست انرژی امریکا تعریف شد: الف- تضمین امنیت عرضه انرژی، ب- انرژی ارزان به منظور تضمین رشد اقتصادی و پ- حفاظت از محیط زیست ناشی از تولید و مصرف انرژی. بر اساس سه هدف فوق‌الذکر سه شیوه دستیابی نیز معین شده است: ۱- کاهش مصرف انرژی از طریق افزایش بهره‌وری، ۲- افزایش تولید انرژی داخلی از طریق منابع متعارف خصوصاً نفت و گاز طبیعی و ۳- توسعه منابع جدید انرژی بویژه انرژی‌های تجدیدپذیر با قابلیت جایگزینی با منابع نفت و سایر سوخت‌های فسیلی. در چارچوب تدوین سیاست انرژی طرح پروژه استقلال بخشی از مسئله امنیت انرژی ایالات متحده بوده که همواره از جایگاه ویژه‌ای در مباحث کلان برخوردار بوده و بدلیل عدم کفایت منابع نفت داخلی تلاش شد تا ضمن تنوع‌بخشی به منابع انرژی و افزایش بهره‌وری، آن میزان از نفت مورد نیاز وارداتی نیز از مبادی مختلفی تامین شود. بنابراین در سیاست انرژی ایالات متحده به علت رشد مصرف انرژی در بخش‌های مختلف و افزایش وابستگی به واردات نفت و گاز، امنیت انرژی به صورت تنوع‌بخشی به منابع تامین‌کننده این واردات تعریف می‌شد. همچنین آزادی تجارت نفت عنصر مهم سیاست امریکا بود که پس از ۱۱ سپتامبر به سیاست نفت برای آزادی تبدیل شد و در این چارچوب تجارت نفت با دشمنان امریکا محدود شد (موسوی شفائی، ۱۳۸۶: ۵۰). در کنار این مسئله کاهش مصرف ذغال سنگ جهت تولید انرژی بعنوان منبعی آلوده‌کننده و ثابت ماندن سهم انرژی هسته‌ای در سبد

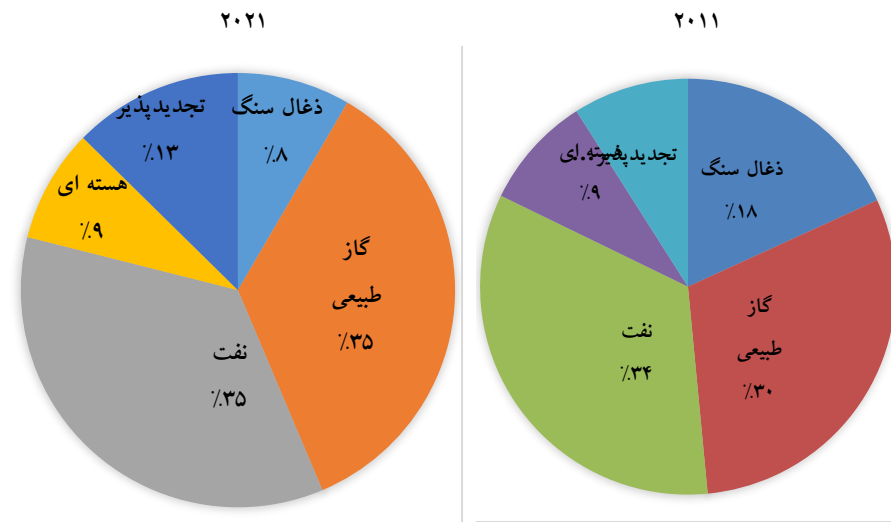
انرژی آمریکا که ناشی از الزام آمریکا به پیروی از اصول حفاظت از محیط زیست بود همگی منجر به اتکای هر چه بیشتر این کشور به نفت و گاز وارداتی شده بود. طی سخنرانی سالانه رئیس جمهور آمریکا در سال ۲۰۰۷، جرج دبلیو بوش اعلام کرد که اتکای ایالات متحده به نفت خارجی، منافع ملی این کشور را در قبال رژیم‌های دشمن و گروه‌های تروریستی که توانایی قطع صادرات نفت و بالا بردن بهای انرژی به منظور آسیب زدن به اقتصاد ایالات متحده را دارند، آسیب‌پذیر ساخته است. به همین منظور بیشتر اعضای کنگره آمریکا از استقلال انرژی آمریکا با هدف کاهش تهدیدات ناشی از وابستگی به نفت وارداتی به امنیت ملی ایالات متحده دفاع نمودند (Crane, 2009: 1). سال ۲۰۰۸ نیز در ادامه این روند، رییس جمهور جدید آمریکا اهداف و برنامه‌های سیاست انرژی خود را در شش بخش اعلام کرد: ۱- مقابله با تغییرات جوی، ۲- سرمایه‌گذاری به منظور تامین امنیت انرژی در آینده از طریق ایجاد ۵ میلیون شغل در بخش انرژی‌های پاک، ۳- افزایش بهره‌وری انرژی در بخش حمل و نقل، ۴- افزایش تولید و مصرف از محل منابع انرژی داخلی با هدف کاهش واردات انرژی، ۵- تنوع‌بخشی به منابع انرژی و ۶- اجرای برنامه‌های افزایش بهره‌وری انرژی در تمامی بخش‌ها (Gerri & McNabb, 2011: 68).

سیاست‌های مبتنی بر استقلال انرژی فوق‌الذکر که تا سال ۲۰۲۱ جاری بوده این امکان را برای سیاست خارجی آمریکا فراهم نموده تا به منظور کاهش و مدیریت بحران‌هایی از قبیل بنیادگرایی، تروریسم و انقلاب‌ها در خاورمیانه سیاست توسعه دموکراسی را از طریق چهار طرح ذیل دنبال کند: ۱- طرح همکاری خاورمیانه MEPI که ۲۰۰۲ توسط وزارت خارجه آغاز شد، ۲- طرح خاورمیانه و شمال آفریقای بزرگ‌تر BMENA که ۲۰۰۴ با نشست اجلاس سران G8 آغاز شد، ۳- تلاش‌های مداوم و وسیع اداره نمایندگی تجاری آمریکا USTR برای امضای موافقت‌نامه‌ها و مذاکره در خصوص تجارت و سرمایه‌گذاری با کشورهای خاورمیانه و ۴- تاسیس بنیاد آینده و سرمایه‌گذاری برای آینده. بنابراین منطقی بنظر می‌رسد که گفته شود در کنار سیاست استقلال انرژی و ورای جنگ و اشغال عراق، اصولی از قبیل فشار برای دموکراسی و اقتصاد مبتنی بر بازار در خاورمیانه همچنین تغییر شکل منطقه، همگی بر گرفته از دکترین بوش هستند که در حال شکل دادن به

سیاست خارجی خاورمیانه‌ای آمریکا در راستای افزایش سطح امنیت آن هستند (Noel, 2006: 3).

عمده انرژی مصرفی آمریکا در سال ۲۰۱۱ شامل نفت، گاز طبیعی و ذغال سنگ بوده است. الباقی انرژی این کشور توسط انرژی‌های تجدیدپذیر و هسته‌ای تامین می‌شد. نفت در سبد انرژی مصرفی با ۳۴ درصد بالاترین سهم را داشته و سپس گاز طبیعی با ۳۰ درصد و ذغال سنگ با ۱۸ درصد بخش عمده انرژی مصرفی در ایالات متحده را شامل می‌شد. انرژی تجدیدپذیر با ۹ درصد و انرژی هسته‌ای نیز با ۹ درصد از سایر انرژی‌های مصرفی این کشور بودند. در ادامه اجرای سیاست استقلال انرژی، در سبد انرژی آمریکا شاهد افزایش چشمگیر سهم گاز طبیعی به ۳۵ درصد و انرژی‌های تجدیدپذیر به ۱۳ درصد در سال ۲۰۲۱ هستیم. همچنین در این سال سهم ذغال سنگ به ۸ درصد کاهش پیدا کرده که ناشی از همراهی مجدد ایالات متحده با معاهده زیست‌محیطی پاریس است (EAI, 2022). بخش عمده ذغال سنگ در آمریکا به منظور تولید برق مصرف می‌شود و سیاست دولت آمریکا جایگزینی آن با گاز شیل و انرژی‌های تجدیدپذیر است.

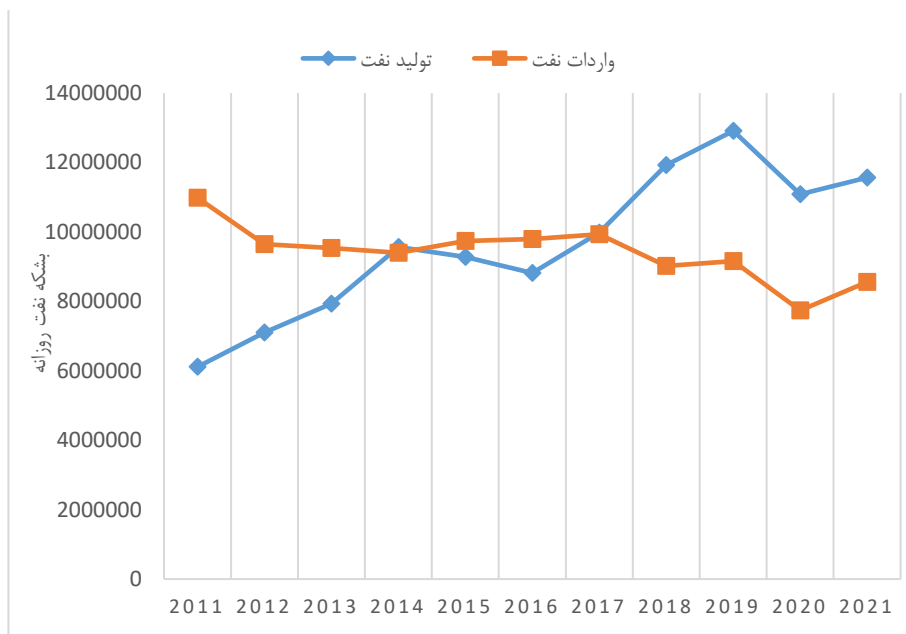
نمودار شماره ۱: سبد انرژی مصرفی ایالات متحده آمریکا

منبع: www.eia.gov

در میان سبد انرژی ایالات متحده، نفت هم به دلیل سهم بالا و هم به علت بالاترین نوسان قیمت در بازارهای جهانی نقش به‌سزایی در تعیین سطح امنیت انرژی این دولت دارد. از همین‌رو نیز عمده سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری‌ها در بخش انرژی این کشور نیز معطوف به افزایش تولید و بهره‌وری در بخش صنایع نفت متعارف و شیل است. در نتیجه این سیاست میزان تولید نفت از ۶ میلیون و ۱۱۲ هزار بشکه در روز طی سال ۲۰۱۱ به ۱۲ میلیون و ۹۰۰ هزار بشکه در سال ۲۰۱۹ و ۱۱ میلیون و ۵۶۷ هزار بشکه در سال ۲۰۲۱ رسیده است (Daojiong & Meidan, 2015: 3).

نمودار شماره ۲: تولید و واردات نفت آمریکا

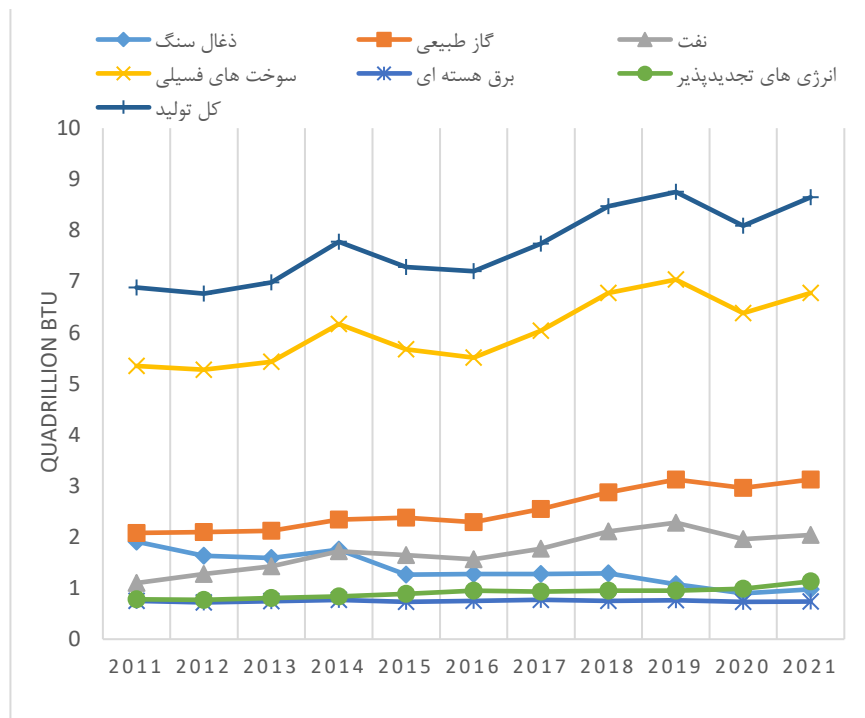

منبع: www.eia.gov

در زمینه تولید گاز طبیعی ایالات متحده تنها یک درصد نیاز خود را در تجارت انرژی با کانادا تامین می‌کند. پیش از این کانادا سهم بیشتری در تامین گاز آمریکا داشت که تولید گاز شیل بطور مشخص از سال ۲۰۰۷ به بعد بر استقلال آمریکا در این بخش افزوده است. همچنین این امر طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ منجر به افزایش سهم گاز در سبد انرژی آمریکا از ۳۰ درصد به ۳۵ درصد شده است. بالاترین میزان وابستگی خارجی ایالات متحده

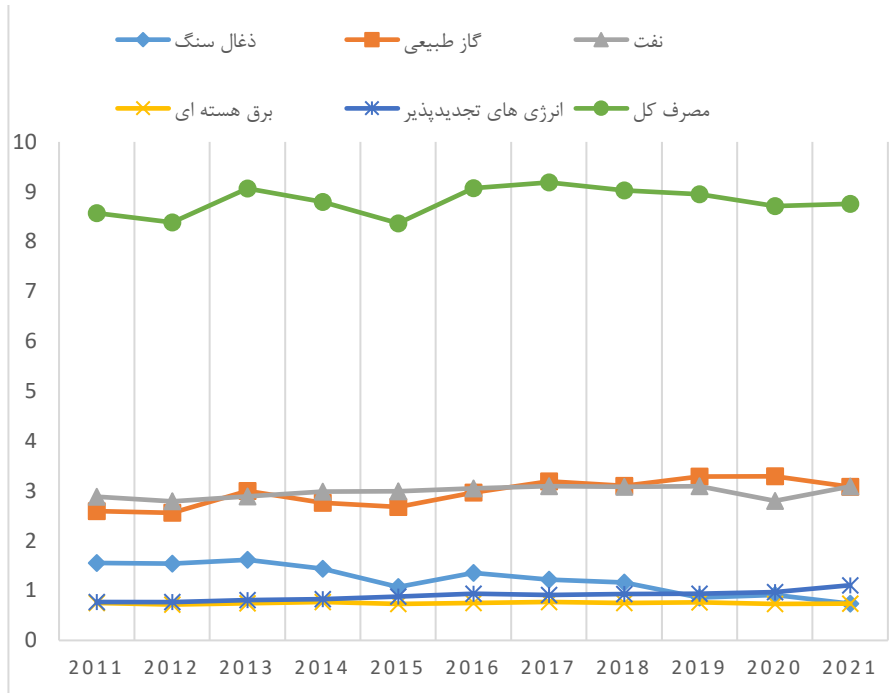
در بخش انرژی مربوط به نفت بوده که در دسامبر سال ۲۰۱۱ با ۶ میلیون و ۱۱۲ هزار بشکه تولید در مقابل ۱۷ میلیون مصرف در یکی از بالاترین سطوح تاریخی خود بوده و به واسطه تولید نفت شیل تا سال ۲۰۲۱ از شدت وابستگی کاسته شده و به میزان ۱۱ میلیون و ۵۰۰ هزار بشکه تولید در مقابل ۲۰ میلیون مصرف رسیده است. پیش‌بینی می‌شود همچنین تا سال ۲۰۲۵ ایالات متحده به سومین صادرکننده نفت خام در جهان تبدیل شود که بروز و شیوع ویروس کرونا تحقق آن را دور از ذهن نموده است.

نمودار شماره ۳: تولید انرژی امریکا

منبع: www.eia.gov

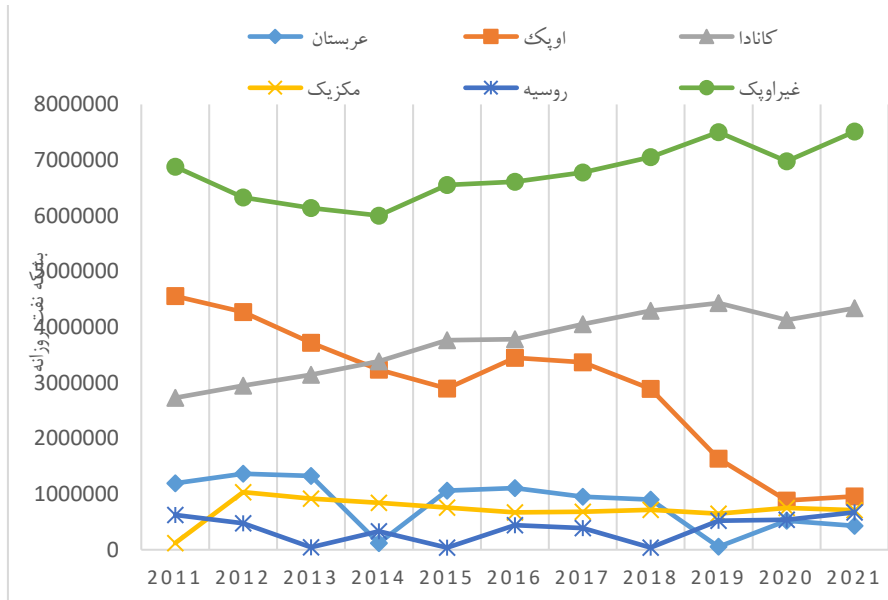
نمودار شماره ۴: مصرف انرژی آمریکا

منبع: www.eia.gov

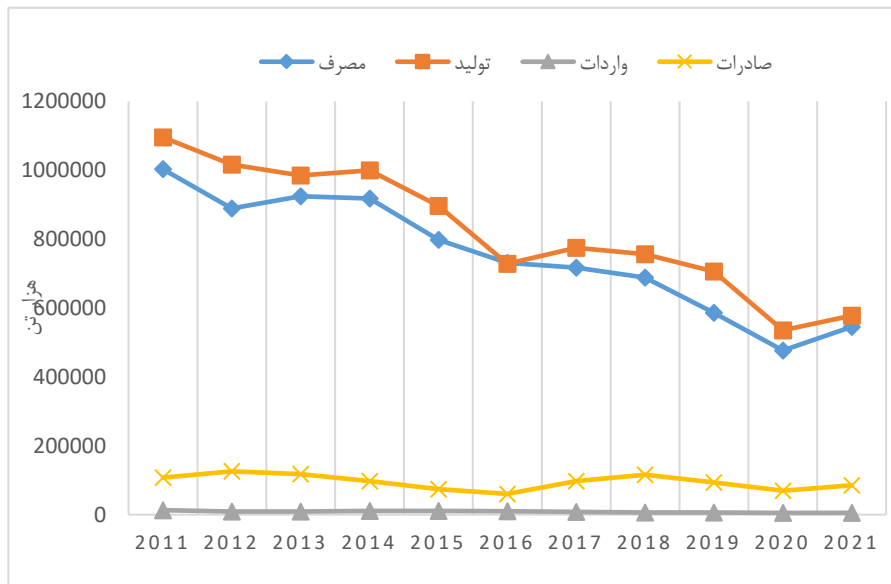
بخش نفت تنها بخشی است که ایالات متحده از واردات برای جبران کسری تولید در برابر مصرف بهره می‌برد. از آنجا که سیاست کلی این دولت استقلال انرژی است ضمن افزایش تولید نفت در داخل، خرید نفت خود را نیز از صادرکنندگان مختلفی دنبال کرده است. به همین دلیل ضمن خرید نفت از نواحی مختلف به جهت افزایش حداکثری امنیت انرژی خود، میزان واردات را از دولت‌ها و مناطق بی‌ثبات کاهش و بر واردات خود از نواحی باثبات به لحاظ سیاسی و اقتصادی افزوده است. مصداق این امر کاهش واردات از دولت‌های عضو اوپک و افزایش واردات از کانادا است.

نمودار شماره ۵: واردات نفت امریکا

منبع: www.eia.gov

نمودار شماره ۶: تولید، مصرف، واردات و صادرات ذغال سنگ امریکا

منبع: www.eia.gov

نکته جالب توجه در سبد انرژی ایالات متحده، روند افزایشی سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و ثابت ماندن سهم انرژی هسته‌ای در تامین انرژی مصرفی ایالات متحده است (EIA, 2021).

همزمان با افزایش وابستگی به منابع انرژی خارجی، حضور ایالات متحده در خاورمیانه تشدید شد که بخشی از این حضور، پیامد تعهدات امنیتی ایالات متحده در قبال متحدین نفت خیز خود و بخش دیگر ضرورت هر چه بیشتر تضمین جریان آزاد نفت و مسئله امنیت انرژی بود. دو روند افزایش مصرف نفت و گاز در امریکا و کشورهای در حال توسعه مانند چین و کاهش ذخایر نفت و گاز این کشورها ضمن پررنگ کردن مقوله امنیت انرژی، حضور ایالات متحده در خلیج فارس و تحکیم روابط سیاسی و امنیتی این دولت و دول عرب منطقه را به دنبال داشت. به دلیل افزایش اهمیت خاورمیانه در سیاست انرژی و خارجی امریکا، این کشور در تنش‌های این منطقه درگیر شده که خود در برگیرنده هزینه‌های مالی و سیاسی است. این مجموعه عوامل باعث شده تا ایالات متحده بویژه در خلال افزایش قیمت نفت تا هر بشکه ۱۲۸ دلار بر شدت سرمایه‌گذاری خود بر پروژه‌های تولید نفت و گاز شیل بیفزاید.

نوسانات شدید قیمت نفت، بزرگترین آسیب به اقتصاد دولت‌های مصرف‌کننده در بازار نفت است. به این جهت سیاست استقلال انرژی امریکا با تکیه عمده بر تولید نفت و گاز شیل تلاش در محدود کردن دامنه نوسانات قیمت نفت دارد. سال ۲۰۰۷ روند کاهشی تولید نفت ایالات متحده متوقف شد و این امر ناشی از تولید نفت و گاز شیل بود که سرآغاز فصل جدیدی در بخش انرژی است.

با شروع این روند جدید و فراوانی انرژی طی این سال، دو سیاست کلان متصور بوده است: یکی خودکفایی و اتکای حداکثری به منابع داخلی و اعمال محدودیت بر واردات در بخش انرژی و دیگری اجتناب از هرگونه اعمال محدودیت واردات و صادرات و پیروی از سیاست بازار آزاد به منظور تولید انرژی بیشتر از مصرف آن در درون ایالات متحده امریکا است. این امر ضمن تامین امنیت انرژی منجر به کنترل بیشتر این دولت بر قیمت‌های جهانی و افزایش نقش و قدرت آن در بازار انرژی جهان شده است. از این رو

در ایالات متحده از موسسه بروکینگز^۱ با گرایش لیبرال تا بنیاد هریتاژ^۲ با گرایش محافظه‌کاری، همگی بر رویکرد دوم اجماع داشته‌اند و از برداشتن موانع واردات و صادرات انرژی آمریکا حمایت کرده‌اند (O'Sullivan, 2017: 100). بر این اساس صادرات نفت روزانه ۲۳۰ هزار و ۵۱۹ بشکه در سال ۲۰۲۱ از سوی آمریکا به چین قابل توضیح است (EIA, 2021).

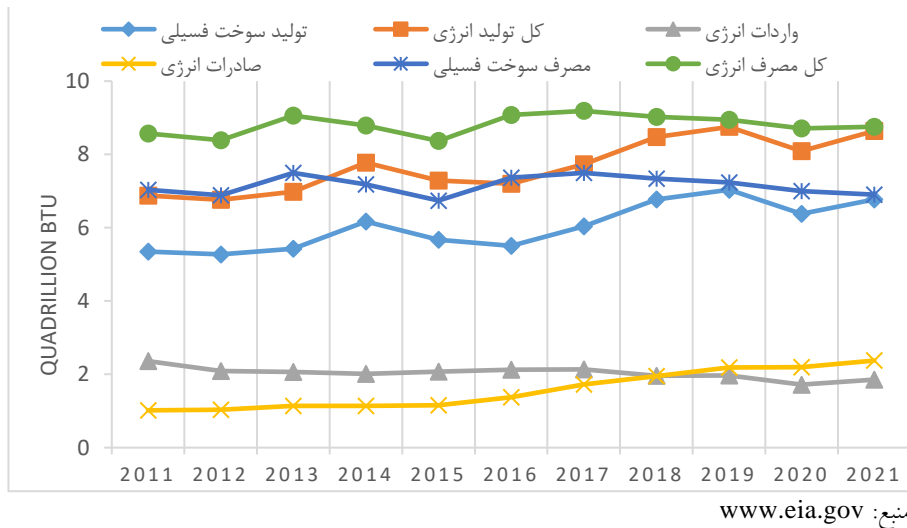
بنابراین در دید سیاست‌گذاران آمریکایی تغییر در الگوی مصرف انرژی و تمرکز بر منابع جایگزین داخلی از جمله منابع نفت و گاز شیل و انرژی‌های تجدیدپذیر را باید بعنوان پاسخی طبیعی به نوسانات بهای نفت با هدف کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد جهانی ایالات متحده در نظر گرفت (Crane, 2009: 23). بر این اساس ایالات متحده با هدایت سرمایه‌ها به صنعت نفت و گاز شیل ایالات متحده، توسعه سریع آن را رقم زد. در نتیجه ایالات متحده از بزرگترین واردکننده انرژی به یک صادرکننده تبدیل شد.

به دلیل هزینه بالاتر و به منظور استمرار بهره‌برداری از بازار نفت و گاز شیل، ایالات متحده از سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) خواست تولید خود را کاهش دهد تا قیمت‌ها در دامنه بالاتری تثبیت شوند. این امر باعث کاهش سهم این کشورها از بازار نفت شد. اوپک که از این موضوع ناراضی بود با افزایش تولید نفت خام و عرضه آن در بازار موجبات کاهش قیمت نفت را فراهم کرد و در نتیجه بر صنعت نفت و گاز شیل آمریکا فشار آورد (Jun, 2022).

علی‌رغم این موضوع بطور مشخص طی دوره ده ساله مورد بررسی این پژوهش، با روند رو به رشد تولید نفت و گاز شیل و نیز انرژی‌های تجدیدپذیر، میزان کل تولید و مصرف انرژی در آمریکا تقریباً به برابری رسیده و رویکرد استقلال انرژی این دولت به میزان قابل توجهی عملیاتی شده است.

1. Brookings Institution
2. Heritage Foundation

نمودار شماره ۷: نمای کلی از انرژی آمریکا

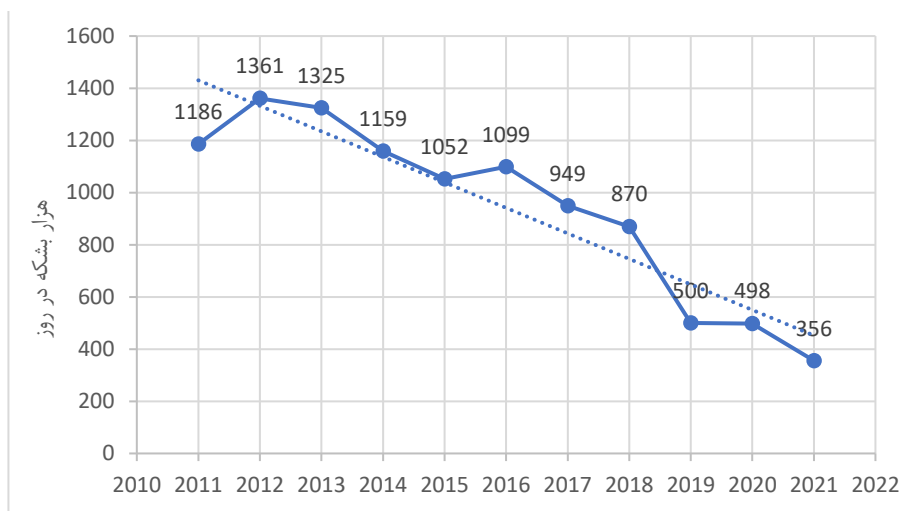
رویکرد جدید آمریکا در حوزه انرژی و تاثیر آن بر تغییر نگاه عربستان و چین

الف - عربستان

دولت عربستان بعنوان قدیمی‌ترین و قدرتمندترین متحد حال حاضر ایالات متحده در خاورمیانه، همواره تحت تاثیر تغییرات در اولویت‌بندی‌های سیاست خارجی آمریکا بوده است. نقش اصلی را در این اتحاد و چگونگی مدیریت آن عنصر نفت به عهده دارد. روابط انرژی ایالات متحده آمریکا و عربستان بطور کلی سه بخش عمده دارد: الف- تجارت انرژی، ب- عملیات اقتصادی و پ- قیمت‌های جهانی نفت و گاز (Brown & Pirog, 2018: 1). با تغییر رویکرد انرژی آمریکا در بخش نفت و گاز، اولویت‌بندی دستگاه سیاست خارجی آن نیز دچار تغییراتی شده که مناسبات آمریکا و عربستان را دچار تحولات کرده است. با کاهش وابستگی آمریکا به نفت عربستان و منطقه خاورمیانه، حفظ جایگاه در بازار نفت جهان اولویت عمده دولت عربستان شده و این دولت به دنبال بازارهای جایگزین و نفوذ در آن است. همسو با تغییرات در سیاست انرژی آمریکا مبنی بر کاهش وابستگی به نفت و گاز خارجی و بالاخص کانون‌های تنش و بحران، سیاست جدید ایالات متحده مبنی بر تشویق لیبرالیسم در منطقه و تاکید بر توسعه سیاسی و فرهنگی که پس از اشغال عراق در چارچوب طرح خاورمیانه بزرگ مدون شده و رخدادهای پس از آن مانند

بیداری اسلامی و توسعه نفوذ ایران خطرات جدید و جدی را متوجه عربستان نمود. عامل روابط و همکاری‌های استراتژیک نفتی و امنیتی عربستان و امریکا، مهمترین اهرم فشار عربستان برای مهار و کنترل شرایط جدید بود که اثربخشی آن بر استمرار رفتار امریکا در منطقه روند رو به کاهشی نشان داده و حاکی از تغییراتی در مناسبات طرفین است.

نمودار شماره ۸: صادرات نفت عربستان به امریکا

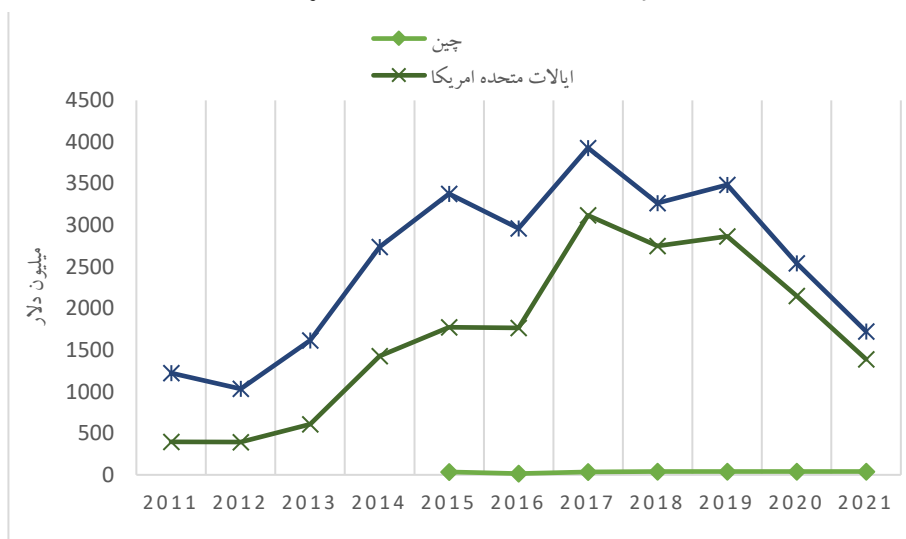

منبع: www.eia.gov

سیاست خارجی عربستان بر اساس دو موضوع عمده قابل بررسی است: الف- تامین امنیت بیرونی و ب- تامین امنیت انرژی (Al Faisal, 2013: 2). هر دو موضوع به شدت تحت تاثیر سیاست انرژی امریکا و نحوه اجرایی شدن آن می‌تواند تقویت یا تضعیف شود. سیاست جدید ایالات متحده در خاورمیانه مبنی بر عدم مواجهه و مداخله فعال که ناشی از روند رو به استقلال این دولت در بخش انرژی بوده، مشخصا در عراق، سوریه و یمن منجر به افزایش تهدیدات منطقه‌ای عربستان شد. در این چارچوب، دولت عربستان از حاکمان کشورهای دچار آشفتگی‌های ناشی از بیداری اسلامی حمایت کرد اگرچه در مورد دول مخالف محدود بود. همچنین سیاست خارجی عربستان به سوی تقویت شورای همکاری خلیج فارس گام برداشته و نیز بر حجم و دامنه خریدهای تسلیحاتی عربستان از کشورهای امریکا، روسیه، چین و کانادا افزوده شد (Thomas, 2017: 12). همزمان با حرکت

تدریجی ایالات متحده به سوی کاهش وابستگی به نفت و گاز وارداتی، دامنه حمایت و فروش تسلیحاتی امریکا به دولت عربستان افزایش یافت. از سوی دیگر نیز عربستان با کاهش تمایل امریکا به ایفای نقش مستقیم و حضور نظامی در مناقشات خاورمیانه تلاش کرده تا با تقویت اتحادهای منطقه‌ای و بین‌المللی قدرت نظامی و اقتصادی خود را با پشتیبانی امریکا افزایش داده و نقش منطقه‌ای فعال‌تری ایفا نماید.

نمودار شماره ۹: واردات تسلیحات عربستان

منبع: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), importer/exporter total trend-indicator value (TIV) tables.

همانگونه که جدول فوق بیانگر است از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ رشد چشمگیری در میزان واردات سلاح عربستان رخ داده است. با توجه به کاهش قیمت نفت طی دو سال منتهی به ۲۰۲۱، این امر ناشی از تلاش عربستان به منظور تقبل سهم بیشتری در ترتیبات امنیتی و نظامی منطقه و حرکت این دولت به سوی خوداتکایی نسبی در بخش تامین امنیت است. اگرچه عربستان با سیاست تعیین قیمت نفت توسط بازار در قالب اوپک، امیدوار بود با افزایش تولید و عرضه نفت، سهم خود را از بازار حفظ و بر صنعت نفت و گاز شیل امریکا فشار وارد نماید. اما این سیاست نتوانست منجر به حذف اثربخشی صنعت شیل امریکا در بازار جهانی نفت شود (Talbot, 2015: 82). در مجموع سیاست انرژی ایالات متحده با

اولویت استقلال بخش انرژی آمریکا منجر به تغییر در معادله نفت در برابر امنیت به شیوه مرسوم شد. عقب‌نشینی نظامی ایالات متحده از عراق در ۲۰۱۲، تعدیل نیروها در افغانستان و کاهش واردات نفت ایالات متحده از عربستان سعودی از جمله نشانه‌های به اصطلاح کاهش تعهدات آمریکا در قبال عربستان است (حیدری، ۱۴۰۱: ۱۳۷). با کاهش وابستگی آمریکا به نفت عربستان، سیاست این دولت نیز به سمت حضور فعال در آسیا چرخش کرد. از سوی دیگر سیاست آمریکا در جهت افزایش قدرت متحدان خود و تلاش ایالات متحده به منظور کاهش نقش در خاورمیانه در پی تحولات بیداری اسلامی منجر به کاهش وابستگی عربستان به چتر امنیتی آمریکا شده است (Al Faisal, 2013: 11). علی‌رغم تحولات فوق‌الذکر در روابط دو کشور، زمینه‌های همکاری‌های آنان مشخصاً در سه بخش: ۱- ثبات منطقه‌ای، ۲- بازار انرژی و ۳- مقابله با تروریسم همچنان ادامه خواهد داشت (Derks, 2017: 8).

ب- چین

سیاست انرژی آمریکا اثرات و پیامدهایی را نیز همچون عربستان بر رویکرد چین داشته است. چین در سال ۲۰۱۰ تبدیل به بزرگترین مصرف‌کننده انرژی جهان شد. از آنجا که این دولت همچنان در بخش تولیدات صنعتی و کسب درآمد در حال رشد است، چشم‌انداز مصرف انرژی آن نیز همچنان افزایشی خواهد بود و تا مدت قابل پیش‌بینی در جایگاه نخست بزرگترین مصرف‌کننده قرار دارد (Stocking & Dinan, 2015: 2). این رشد اقتصادی سریع، چین را به شدت به اقتصاد جهانی کالاهای خام بالاخص نفت و نیز بازارهای بین‌المللی وابسته کرده است. از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۱ خودکفایی جمهوری خلق چین در بخش نفت تبدیل به وابستگی به واردات نفت در این بخش شد که این وابستگی بالغ بر دو سوم کل مصرف نفت چین است. این حجم از نیاز به نفت وارداتی منجر به دقت و حساسیت بیشتر دولت چین در معادلات بین‌المللی و رفتار با قدرت‌های بین‌المللی بویژه آمریکا شده است. با توجه به اهمیت مقوله امنیت انرژی، دولت چین در زمینه داخلی و بین‌المللی چند سیاست عمده را پیگیری می‌کند.

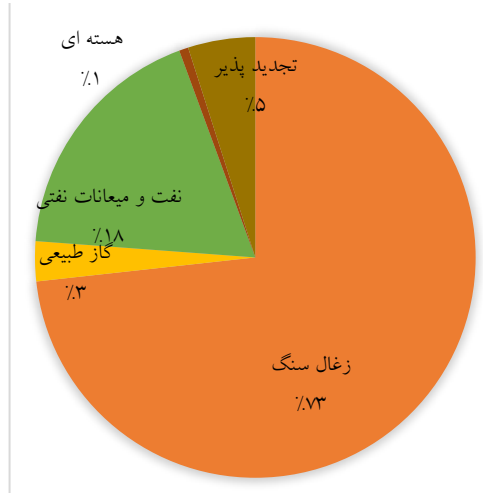
الف- در بخش داخلی:

- ۱- کشف ذخایر جدید نفت و گاز؛
- ۲- تدوین سیاست‌ها و قانون‌های محافظه کارانه جهت صرفه‌جویی و کاهش مصرف؛
- ۳- کاهش وابستگی به نفت از طریق جایگزینی سوخت‌های دیگر مانند ذغال سنگ، انرژی هسته‌ای، انرژی‌های نوین، گاز و ...؛
- ۴- ایجاد ذخایر استراتژیک نفت برای مقابله با شوک‌های نفتی و نوسانات بازار نفت؛
- ۵- کاهش حجم نفت وارداتی توسط نفتکش‌های خارجی از ۹۰ به ۵۰ درصد؛
- ۶- افزایش اثربخشی و بهره‌وری در مصرف نفت و ذغال سنگ؛

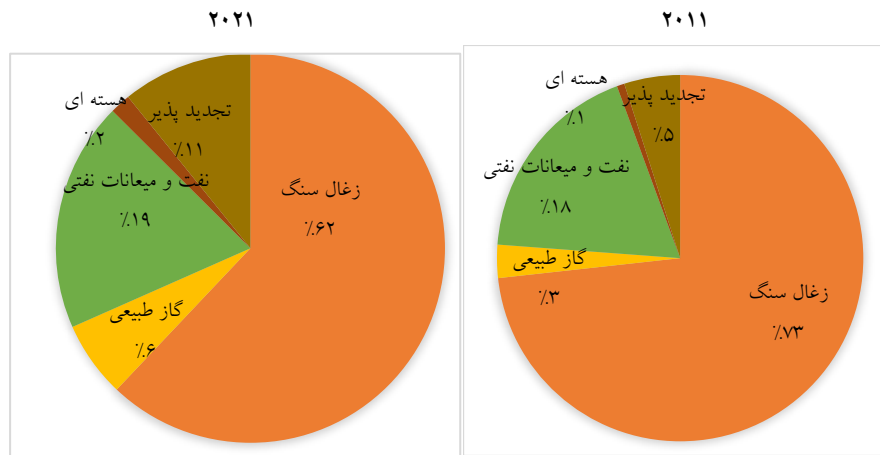
ب- در بخش بین‌المللی:

- ۱- تنوع‌بخشی به منابع تامین نفت و واردات از کشورهای مختلف؛
- ۲- پیوستن به سازمان‌های بین‌المللی و چندجانبه به منظور افزایش توان چانه‌زنی؛
- ۳- تشویق صنایع نفت داخلی به مشارکت و سهم شدن در صنایع نفت خارجی و (Ziegler, 2006: 3).

اجرای سیاست‌های فوق‌الذکر همگی ناشی از اهمیت بالای حفظ ثبات اجتماعی و نرخ رشد بالای اقتصادی دولت چین است. تامین عوامل مذکور تحت تاثیر سیاست انرژی رقبای اصلی همچون امریکا است. افزایش قیمت‌ها و کمبود نفت و نیز کاهش نرخ رشد اقتصادی از عواملی هستند که توسط دولت چین تهدید قلمداد می‌شوند. از این‌رو امنیت انرژی دولت چین توسط مجموعه‌ای از اقدامات فوق‌الذکر دنبال می‌شود. این در حالی است که ایالات متحده نیز با شدت گرفتن نیاز به سیاست انرژی مستقل و مبنی بر خود اتکایی اقدام به تولید نفت و گاز شیل و افزایش تولید ذغال سنگ و مجموعه اقدامات دیگر نموده است که عملاً ضمن کاهش وابستگی آن به کانون‌های تامین انرژی خارجی تاثیرگذاری این دولت را بر منابع مد نظر دولت چین افزایش می‌دهد. در سال ۲۰۱۰ در حالی مصرف انرژی چین از ایالات متحده پیشی گرفت که عمده سبب انرژی این دولت ذغال سنگ است و نفت، انرژی‌های تجدیدپذیر، گاز طبیعی و انرژی هسته‌ای در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

نمودار شماره ۱۰: سبد انرژی مصرفی چین بر پایه Quad BTU

منبع: www.eia.gov

این روند رشد سریع مصرف انرژی و سیاست‌های انرژی چین به سه صورت می‌تواند بر مصرف انرژی بخش‌های خانگی و تجاری ایالات متحده تاثیر داشته باشد: الف- افزایش و نوسان قیمت در بخش انرژی، ب- کاهش رقابت‌پذیری شرکت‌های تولیدی امریکایی در مقابل شرکت‌های چینی و افزایش قدرت خرید شهروندان امریکا با مصرف کالاهای چینی در نتیجه یارانه‌های اعطایی دولت چین و پ- افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای (Stocking & Dinan, 2015: 1). از سوی دیگر نفت با ۳۷ درصد و گاز با ۲۹ درصد

بالاترین سهم را در سبد انرژی ایالات متحده دارد که همزمان با افزایش شدت وابستگی چین به نفت و گاز بر شدت رقابت دو طرف در بازارهای بین‌المللی و حوزه‌های فناوری و ژئوپلیتیک افزوده می‌شود. این امر همراه با افزایش شدت نوسان قیمت انواع انرژی در بازارهای جهانی است. بنابراین اتخاذ سیاست انرژی مبنی بر استقلال و خودکفایی ضمن کمک به توسعه فناوری‌های نو در بخش نفت و سایر انرژی‌ها، از میزان تاثیرپذیری دولت امریکا از رشد اقتصادی و نوسانات ممکن ناشی از آن می‌کاهد. رشد وابستگی چین به نفت وارداتی همزمان با کاهش نیاز امریکا به نفت و گاز وارداتی باعث تقویت سیاست خارجی مدافع وضع موجود در چین و ثبات نظام بین‌الملل شده است.

یکی از عوامل موثر آن نیز اولویت مسئله تامین نفت و گاز از منابع قابل اتکا و ایمن در سیاست انرژی چین است. این اولویت در حدی است که در مقوله تامین انرژی قابل اتکا و ایمن، چین سیاست عدم مداخله در امور داخلی دولت‌های تامین کننده انرژی خود را اتخاذ کرده است. شایان توجه اینکه ایالات متحده از این مزیت برخوردار نیست و نسبت به وضعیت داخلی دولت‌ها دارای واکنش و موضع‌گیری است. مجموع علل فوق زمینه مناسبی برای توسعه همکاری عربستان و چین در چارچوب سیاست‌های مرکانتیلیستی و مبتنی بر دیدگاه‌های امنیتی به حوزه انرژی است.

بطور خلاصه استراتژی انرژی چین کاهش سهم ذغال سنگ در سبد انرژی خود و افزایش سهم گاز طبیعی و توسعه انرژی‌های هسته‌ای و آبی برای مقابله با کمبود مداوم انرژی ناشی از رشد اقتصادی سریع است. برای حفظ ثبات اجتماعی، حکومت بطور فعال بر میزان مالکیت خودروها می‌افزاید که خود منجر به افزایش تقاضا برای نفت می‌شود. جستجو منابع و تولید داخلی یک اولویت است. اما محدودیت در منابع و ذخایر نفت و گاز چین باعث شده که بصورت فزاینده‌ای، این دولت به واردات نفت و گاز وابسته شود.

نیاز چین به انرژی این کشور را به اقتصاد جهانی پیوند می‌زند (Ziegler, 2006: 7).

چین برای حفظ رشد اقتصادی و ارتقای جایگاه بین‌المللی خود نیازمند نفت منطقه خلیج فارس بالاکس عربستان بوده که متحد استراتژیک ایالات متحده است در همین راستا چین از هرگونه به چالش کشیدن منافع ایالات متحده در خاورمیانه پرهیز می‌کند (Besada & Salam, 2017: 608). در چنین شرایطی که با تغییر در سیاست انرژی

امریکا، تمایل این دولت به مداخله و حضور فعال و مستقیم کاهش یافته، حضور اقتصادی و سیاسی چین ضمن حفظ و تقویت مناسبات و توافقات بین‌المللی تامین‌کننده منافع و امنیت چین است. حضور و مشارکت فعال دولت چین در نشست‌ها و توافقات بین‌المللی مربوط به تغییرات اقلیمی نیز در این راستا قابل توضیح است. مهمترین دلایل آن، نیاز این دولت به حل مسئله آلودگی محیط زیست و افزایش تنوع منابع تامین انرژی بوده که هر دو مورد ضمن نیاز به دسترسی به فناوری‌های پیشرفته و منابع متنوع انرژی، توجیه‌کننده افزایش حضور دولت چین در توافقات بین‌المللی است.

حکومت مرکزی چین نقش اصلی در تامین امنیت انرژی و کنترل آلودگی محیط زیست دارد. اولویت قرار دادن افزایش سطح درآمد و رشد اقتصادی باعث شده تا محیط زیست اهمیت چندانی در سیاست‌های این دولت نداشته باشد. با شدت گرفتن آلودگی‌های مختلف ناشی از رشد اقتصادی در چین نیاز به اصلاح اولویت‌بندی بارز شده است و تعلق در بازنگری در اولویت‌ها و منافع سیاسی و اقتصادی عامل مهمی در عدم تحقق اهداف تعیین شده بخش حفاظت از محیط زیست و نقض تعهدات بین‌المللی خواهد بود. بنابراین اقدامات دولت چین در هر دو حوزه تامین تنوع و امنیت انرژی و کنترل آلودگی محیط زیست از طریق تعدیل سیاست‌ها و اولویت‌های اقتصادی در داخل نقش اصلی در افزایش میزان مشارکت چین در پیمان‌ها و توافقات بین‌المللی در حوزه تغییرات آب و هوایی همچون معاهده پاریس دارد (Anthony H. F. Li, 2016: 54).

خروج امریکا از معاهده پاریس نیز در راستای تسهیل و تسریع سیاست استقلال انرژی قابل ارزیابی است. با رفع ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های این معاهده، توسعه و افزایش تولید و مصرف ذغال سنگ در امریکا و نیز نفت و گاز شیل شدت گرفت. پس از ایالات متحده، چین بالاترین میزان تولید آلاینده‌ها را دارد که همچنان عضو معاهده پاریس باقیمانده است. گرچه رفتار بین‌المللی دو دولت چین و ایالات متحده در خصوص معاهده پاریس بر خلاف یکدیگر بوده اما هر دو ناشی از تلاش طرفین برای افزایش سطح امنیت انرژی خود می‌باشد.

گسترش همکاری‌های عربستان و چین

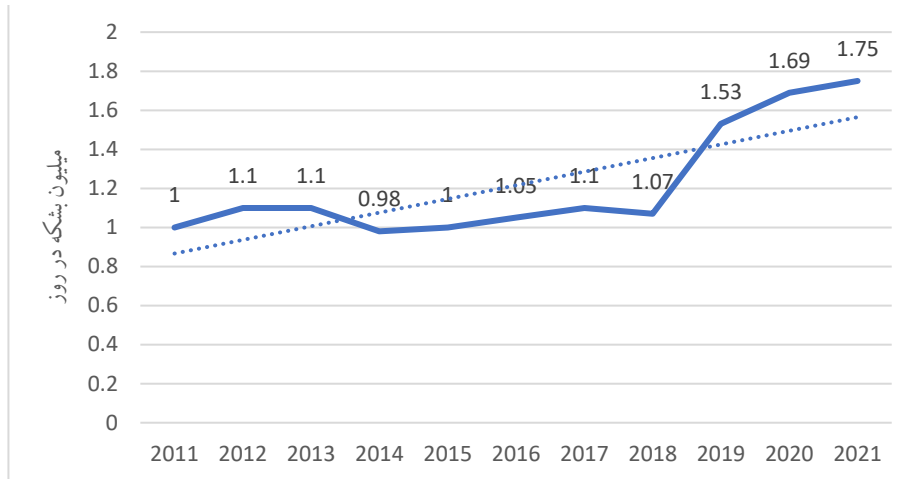
اساس توسعه روابط دو دولت انرژی و در راس آن نفت بود. محور تجارت رو به گسترش

آنان نفت خام و محصولات پتروشیمی است (Musvver, 2016: 1). چین بعنوان بزرگترین مصرف‌کننده انرژی در جهان و عربستان نیز بعنوان بزرگترین صادرکننده نفت از قابلیت مناسبی جهت توسعه همکاری‌ها بر این پایه برخوردارند. هر دو کشور در این راستا کمیته‌هایی به منظور گسترش روابط اقتصادی و سیاسی تشکیل داده‌اند. در ادامه با گسترش روابط نفتی، پیمان‌های استراتژیک مودت ۲۰۰۸ و همکاری جامع ۲۰۱۶ میان طرفین به امضا رسید (Garlick and Havlova, 2020: 91).

در سال ۱۹۹۰ حجم مبادلات طرفین بالغ بر ۴۱۶ میلیون دلار است. در سال ۲۰۱۱ این رقم به ۶۴ میلیارد دلار و با گسترش مناسبات و افزایش اهمیت طرفین در ارتقای مناسبات با یکدیگر، این رقم به ۷۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ (Fulton, 2020: 2) و سپس ۸۷ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ رسید (میدل ایست نیوز، ۲۰۲۲). از سال ۲۰۱۱ تا حصول توافق‌نامه همکاری جامع استراتژیک در سال ۲۰۱۶ توسعه روابط بر اساس الگو و سیاست مدون نبود. اما از سال ۲۰۱۶ با توافق طرفین بر محور قرار دادن طرح‌های یک کمر بند یک راه چین، سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان و چارچوب همکاری برای دولت‌های عربی ۱+۲+۳، گسترش روابط طرفین پرشتاب و نظام‌مند گردید. در ادامه چگونگی شکل‌گیری و توسعه روابط نفتی به سایر بخش‌های اقتصادی در قالب طرح‌های فوق‌الذکر تشریح می‌شود.

روند رو به رشد مصرف نفت چین به گونه‌ای بوده که در سال ۲۰۱۳ تبدیل به بزرگترین واردکننده نفت جهان شد. در کنار آن عربستان نیز همچنان در مقام بزرگترین صادرکننده نفت با بالاترین میزان ظرفیت تولید شناور نفت بوده است. نیاز مستمر چین در آینده به نفت به دلیل اهمیت حفظ رشد اقتصادی این دولت، اولویت اول آن است و عربستان با اولویت کسب و حفظ بازارهای جدید بعنوان دومین دارنده ذخایر نفتی جهان نقش مکمل ویژه‌ای در سیاست‌های جهانی چین دارد. بر این اساس صادرات نفت عربستان به چین طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ طبق جدول ذیل ۷۵ درصد رشد داشته است.

نمودار شماره ۱۱: صادرات نفت عربستان به چین

منبع: www.eia.gov

در سال ۲۰۰۶ عبدالله بن عبدالعزيز پادشاه جدید عربستان اولین سفر خارجی خود را پس از تاجگذاری به مقصد چین انجام داد. این امر که پس از حمله امریکا به عراق و در خلال شدت گرفتن اختلافات امریکا و عربستان رخ داد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. اگرچه تمرکز این سفر مسائل اقتصادی بود و مجموعه‌ای از توافقات به منظور توسعه همکاری‌ها در بخش‌های انرژی، مواد معدنی، تجارت و سرمایه‌گذاری امضا شد، همچنین زمینه‌ساز سفر رییس‌جمهور چین به عربستان به فاصله سه ماه بعد نیز بود. طی بازدید رییس‌جمهور چین از عربستان مسائل امنیتی برای اولین بار در دستور کار طرفین قرار گرفت. دولت عربستان بر اهمیت چین تاکید و نقش روبه‌رشد این کشور در مسائل سیاسی و امنیتی خاورمیانه را خواستار شد.

دولت چین نیز بر اهمیت گسترش روابط با عربستان و توسعه همکاری‌های امنیتی طرفین تاکید نمود و عنوان داشت که این امر با تکیه بر جایگاه خطیر حاکمیت ملی، حفظ یکپارچگی دولت‌ها و تقویت حمایت‌های چندجانبه و همکاری‌ها در مسائل بین‌المللی و منطقه‌ای خواهد بود (Alterman and Garver, 2009: 35).

این دیدار و توافقات ناشی از آن حاوی دو مسئله مهم بود. نخست در حالی که دولت ایالات متحده به ریاست جمهوری جرج دبلیو بوش درگیر جنگ عراق بود و خواستار

افزایش سطح دموکراسی در خاورمیانه بود، تاکید عربستان و چین بر لزوم عدم مداخله در امور داخلی و حفظ تمامیت ارضی و نیز اهمیت حل مسائل بین‌المللی و منطقه‌ای از طریق همکاری، حاکی از شدت گرفتن اختلافات میان عربستان و آمریکا بود. دوم؛ برون‌داد مهم این دیدار، حصول توافق امنیتی و انعقاد قرارداد فروش سیستم‌های دفاعی چینی به عربستان بود که منجر به دور دوم فروش سلاح‌های چینی از جمله موشک‌های بالستیک به عربستان شد (Stein, 2014).

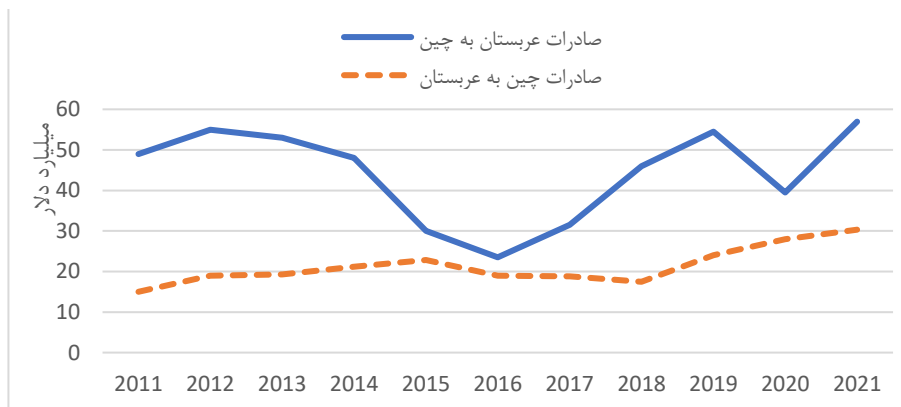
عربستان با توجه به روابط گسترده با ایالات متحده و کاهش وابستگی این دولت به نفت خاورمیانه، چین را بعنوان موازنه دهنده این روابط می‌نگرد. عدم مداخله چین در امور داخلی عربستان امتیاز ویژه این دولت در برابر ایالات متحده است (MacGillivray, 2018: 14).

در همین راستا مدیر عامل شرکت آرامکو، روابط نفتی دو کشور را فراتر از خرید و فروش نفت و در سطح سرمایه‌گذاری و مشارکت در رشد و توسعه اقتصادی چین توصیف کرده است. اگرچه توسعه روابط نفتی به سایر بخش‌ها برای عربستان بسیار مهم است و همواره رتبه اول یا دوم در تامین نفت چین را داشته اما ماهیت این رابطه به دلیل سیاست تنوع‌بخشی منابع توسط چین دارای خطرات و نوساناتی در آینده است.

عربستان در حالی دارای تراز مثبت تجاری با چین است که ۹۷ درصد صادراتش در بخش سوخت‌های فسیلی بوده و در نقطه مقابل صادرات چین به عربستان شامل اقلام مختلفی مانند تجهیزات و خدمات صنعتی، کالاهای مصرفی، پوشاک، لوازم الکترونیکی و مواد خوراکی است (Fulton, 2020: 12).

همانگونه که در جدول ذیل مشهود است این امر موجب شده تا علی‌رغم روند صعودی مبادلات دو کشور، ارزش صادرات عربستان به چین در نتیجه نوسانات قیمت نفت افت و خیز چشمگیری داشته باشد. طبق سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ توسعه روابط نفتی به سایر بخش‌ها ضمن کمک به توسعه اقتصادی عربستان مرتفع‌کننده این مشکل نیز خواهد بود.

نمودار شماره ۱۲: تجارت متقابل عربستان و چین

منبع: www.tradingeconomics.com

در ژانویه ۲۰۱۶ مناسبات دو دولت به اوج خود رسید. رییس جمهور چین طی سفری رسمی به عربستان اقدام به امضای توافق نامه همکاری جامع استراتژیک با دولت عربستان نمود. عناصر مهم که در توافق نامه همکاری جامع استراتژیک لحاظ شده شامل دو طرح: ۱- یک کمر بند یک راه و ۲- سند چشم انداز ۲۰۳۰ عربستان است.

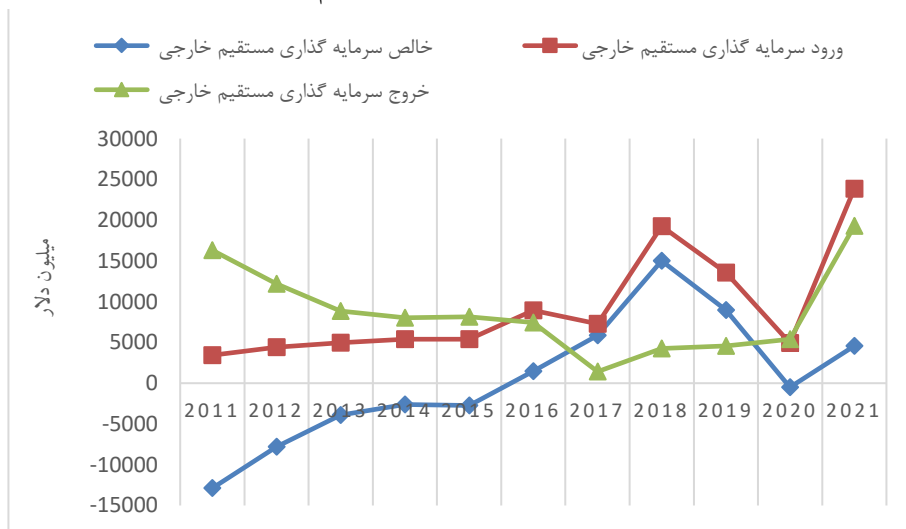
به دلیل سیاست عدم اتحاد چین در سال ۱۹۸۲، این توافق نامه امکان ارتقای سطح همکاری های دولت چین به بالاترین میزان را بدون اتخاذ سیاست اتحاد فراهم می کرد. در ادامه به منظور حمایت و در راستای تسهیل توافق نامه همکاری جامع استراتژیک چین و عربستان، طرفین کمیته ای به نام کمیته عالی مشترک تشکیل دادند. طی جلسه اول این کمیته ۱۵ موافقت نامه و تفاهم نامه در زمینه های مختلف میان طرفین امضا شد. در ادامه در مارس ۲۰۱۷ نیز ۲۱ قرارداد متعاقب جلسه اول کمیته، میان دو دولت نهایی شد که ارزش آنها بالغ بر ۶۵ میلیارد دلار بود.

آگوست ۲۰۱۷ در جلسه دوم کمیته مذکور در ریاض قراردادهایی به ارزش ۷۰ میلیارد دلار به امضا رسید که در کنار آن تفاهم نامه ای برای تاسیس صندوق سرمایه گذاری مشترک به ارزش ۲۰ میلیارد دلار نیز امضا شد (Fulton, 2020: 9). علاوه بر آن صندوق توسعه صنعتی و صندوق جاده ابریشم چین و بانک اوربرایت^۱ در روند تاسیس قرار گرفتند.

1. Everbright

در امتداد اقدامات فوق‌الذکر و برای فراهم کردن بستر مناسب جهت گسترش همکاری‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی، دولت عربستان مجموعه اصلاحات اقتصادی با هدف تسهیل در جذب سرمایه‌گذاری خارجی اعمال نمود (Grand & Wolf, 2020: 27) که طی دوره ده ساله ذیل منجر به رشد "خالص جذب سرمایه" در اقتصاد عربستان شده است:

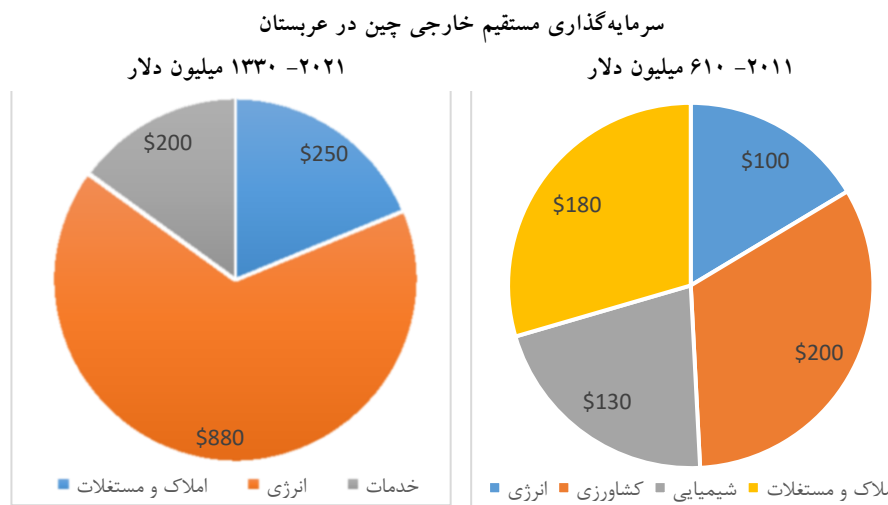
نمودار شماره ۱۳: وضعیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عربستان

منبع: www.worldbank.org & www.oecd.org

از سال ۲۰۱۳ با اعلام طرح یک کمربند یک راه چین تا سال ۲۰۲۰ قراردادهای سرمایه‌گذاری به ارزش ۲۰ میلیارد دلار میان چین و عربستان منعقد شده است (Fulton, 2020: 13). این سرمایه‌گذاری‌ها همسو با سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان منجر به همپوشانی بیشتر اهداف و طرح‌های دو دولت بویژه بخش‌های تجارت و تولیدات صنعتی بوده است. سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان، توسعه در هشت بخش را هدف قرار داده است. این بخش‌ها شامل استخراج معادن و فلزات، پتروشیمی، تولیدات صنعتی، تجارت بصورت خرده‌فروشی و عمده‌فروشی، گردشگری و اسکان مهمانان، مراقبت‌های پزشکی، مالی و ساختمان‌سازی می‌باشد. علاوه بر این دو طرح، برنامه مهم دیگر شکل‌دهنده به روابط اقتصادی و نفتی دو طرف الگوی همکاری ۱+۲+۳ مورد تاکید طرح سیاست‌گذاری عربی دولت چین در سال ۲۰۱۶ است. در این طرح هر عدد حاکی از یک اولویت همکاری

دولت چین بوده که ۱- انرژی، ۲- ایجاد تاسیسات زیرساختی، تجارت و ۳- انرژی هسته‌ای، ماهواره و فناوری و انرژی‌های تجدیدپذیر است (Fulton, 2020b: 1). مجموعه این توافق‌نامه‌ها و اقدامات متعاقب آن منجر به افزایش میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین بویژه در بخش انرژی عربستان شده که طی نمودار ذیل رشد آن در سال ۲۰۲۱ در مقایسه با سال ۲۰۱۱ ارائه شده است:

منبع: www.aei.org

در هر دو بخش ۱ و ۲ همانگونه که تاکنون تشریح شد، روابط دو دولت در حال توسعه است. اما بخش ۳ موضوع اصلی نگرانی ایالات متحده در قبال توسعه این روابط است. عربستان به انرژی هسته‌ای بعنوان راه‌حلی جهت تنوع‌بخشی به سبد انرژی خود و کاهش مصرف نفت می‌نگرد. این رویکرد عربستان و تلاش چین برای ایفای نقش یک بازیگر عمده در معادلات انرژی خاورمیانه منجر به امضای تفاهم‌نامه‌ای در سال ۲۰۱۲ به منظور همکاری در زمینه استفاده صلح‌آمیز انرژی هسته‌ای شد. با امضای توافق‌نامه همکاری جامع استراتژیک میان دو دولت در سال ۲۰۱۶ روند همکاری گسترش یافته و تسهیل شد. در ادامه در سال ۲۰۱۷ طی تفاهم‌نامه‌های دیگری روند همکاری‌های هسته‌ای طرفین مجدداً تقویت شد.

یکی از این تفاهم‌نامه‌های مدون شده در چارچوب سند چشم‌انداز ۲۰۳۰، به منظور جستجو و ارزیابی منابع اورانیوم و توریوم و یکی دیگر با هدف توسعه راکتورهای هسته‌ای

برای پروژه‌های نمک‌زدایی از آب دریا بود. مهمترین رخداد در این خصوص سفر هاشم یمانی، رئیس شهر انرژی‌های هسته‌ای و تجدیدپذیر ملک عبدالله، به چین در آگوست ۲۰۱۷ بود. هدف این سفر گفتگو در خصوص مطالعات مربوط به امکان ساخت دو راکتور هسته‌ای توسط چین در عربستان بود (Fulton, 2020: 13). چین یکی از پنج کشوری است که عربستان در پروژه‌های هسته‌ای خود در کنار امریکا، کره جنوبی، فرانسه و روسیه مورد مذاکره و همکاری قرار داده است. طرح جاده ابریشم دیجیتال چین نیز که بسیار جسورانه بوده و در راستای کاهش و حذف انحصار امریکا در حوزه فناوری ارتباطات و پایگاه‌های داده‌های اینترنتی بوده، موضوع دیگری است که ضمن همپوشانی با طرح چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان زمینه گسترش روابط طرفین را فراهم کرده و تفاهم‌نامه‌های مربوطه در سال ۲۰۱۷ میان دو دولت به امضا رسیده است (Fulton, 2020: 15).

همچنین در سال ۲۰۱۹ تفاهم‌نامه‌هایی میان شرکت هوای چین و پنج وزیر و شرکت چینی در حوزه فناوری هوشمندسازی و نیز میان دولت عربستان و سازمان ملی انرژی چین در خصوص انرژی‌های تجدیدپذیر به امضا رسید (Fulton, 2020b: 10). اگرچه گسترش روابط میان دو دولت به ترتیب در بخش نفت، تجارت و سرمایه‌گذاری در تاسیسات زیرساختی بیشترین نمود و بروز را داشته، استمرار روند فعلی گسترش مناسبات دو طرف در بخش‌های انرژی‌های تجدیدپذیر، انرژی هسته‌ای و فناوری ارتباطات و اطلاعات را موجب شده که علی‌رغم حساسیت ایالات متحده در این زمینه همچنان ادامه داشته و برای آینده نزدیک نیز ادامه آن متصور است.

مهمترین متغیر در توسعه و گسترش روابط دو طرف سیاست استقلال انرژی ایالات متحده و در پی آن تغییرات حاصله در سیاست خارجی خارومیانه‌ای امریکاست. در نتیجه این سیاست‌ها و اقدامات از سال ۲۰۱۴ تا سال ۲۰۲۱ هر ساله چین بزرگترین شریک تجاری عربستان بوده است و به نظر می‌رسد این روند تا زمانی که با حساسیت و مخالفت جدی امریکا مواجه نشود، ادامه داشته باشد.

نتیجه‌گیری

از منظر تاریخ تحولات نفت جهان، بسیاری از تغییرات در الگوهای همکاری در بازار نفت، ابتدا از ایالات متحده بعنوان بازیگر اصلی بازار نفت آغاز شده و سپس آثار آن به دیگر

نقاط جهان سرایت کرده است.

چنانچه این مقاله نشان داد گسترش روابط نفتی چین و عربستان را نیز می توان از منظر تحولاتی که در بخش انرژی ایالات متحده روی داده است، بررسی کرد. سیاست استقلال انرژی امریکا با بهره گیری از فناوری تولید نفت و گاز شیل تقویت شد. در همین راستا خروج این کشور از معاهده اقلیمی پاریس نیز راه را برای افزایش مجدد سهم ذغال سنگ در سبد انرژی امریکا فراهم کرد. این مجموعه عوامل، میزان وابستگی ایالات متحده به بازار جهانی نفت و واردات آن را کاهش داد. در پی سیاست استقلال انرژی، ایالات متحده تلاش کرد تا از میزان تعهدات و حضور مستقیم خود در منطقه خاورمیانه بکاهد. عربستان این تحول را تهدیدی علیه خود در میانه آشوب های خاورمیانه قلمداد کرد. از این رو به منظور حفظ وضع موجود، عربستان تلاش کرد تا روابط نفتی خود را با چین گسترش دهد. در حقیقت ریاض بیشتر از آنکه دل نگران دخالت فزاینده پکن در خاورمیانه باشد، دل مشغول کاهش سطح تعهدات واشنگتن در قبال منطقه است.

خروج عمده نیروهای نظامی ایالات متحده از عراق در ۲۰۱۲، تعدیل نیروها و سپس ترک افغانستان و کاهش واردات نفت ایالات متحده از عربستان سعودی از جمله علائم بارز سیاست کاهش تعهدات امریکا در قبال عربستان است.

از سوی دیگر در سیاست تنوع بخشی چین به منابع تامین نفت، عربستان جایگاه مهمی دارد. از این رو چین روابط خود را با این دولت به سایر بخش ها از جمله نظامی تسری داده که این موضوع، عربستان را تبدیل به مهمترین متحد خاورمیانه ای چین کرده است. با توجه به سیاست جدید امریکا مبنی بر کاهش وابستگی به نفت خاورمیانه و متعاقبا اتخاذ سیاست مدیریت منطقه از طریق هم پیمانان بجای ایفای نقش و حضور مستقیم در مناقشات، عربستان نیز متمایل به اتحاد با چین بوده و تلاش کرده با همکاری و حمایت چین سهم بیشتری در تحولات منطقه خاورمیانه به منظور تامین امنیت خود ایفا کند. در این راستا نفت، عامل کلیدی در تدوین روابط عربستان با چین است. عربستان با تامین بخش قابل توجهی از نفت چین ضمن جایگزینی و حفظ تقاضای مورد نیاز صنایع نفت خود، این دولت را بصورت رو به رشدی بعنوان دولتی طرفدار حفظ وضع موجود در ترتیبات منطقه دخیل نموده است. در این راستا طرح چشم انداز ۲۰۳۰ عربستان و پروژه یک راه یک کمربند چین نیز با

محوریت روابط نفتی میان دو دولت، منجر به گسترش مناسبات و ارتقای سطح همکاری‌ها شده است؛ همکاری‌هایی که با توجه به عوامل پیشران آن به احتمال زیاد همچنان در سطوح بیشتری گسترش خواهد یافت.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mokhtar Ghasemi		https://orcid.org/0000-0002-1990-2309
Seyed Saeed Mir Torabi Hoseini		https://orcid.org/0000-0003-3697-2672
Mohammad Vali Modarres		https://orcid.org/0000-0003-4741-4924
Farideh Mohammad Alipoor		https://orcid.org/0000-0003-3918-4997

منابع

- بالام، دیوید و وست، مایکل، (۱۳۹۲)، *درآمدی بر اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ترجمه احمد ساعی و عبدالمجید سیفی، تهران: نشر قومس.
- بلیس، جان و اسمیت، استیو، (۱۳۸۳)، *جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین (زمینه تاریخی و نظریه‌ها، ساختارها و فرآیندها)*، ترجمه ابوالقاسم راه چمنی، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- ترابی، قاسم، (۱۳۸۹)، «راهبرد باراک اوباما در مورد انرژی»، *فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: اسرائیل‌شناسی-آمریکاشناسی*، سال ۱۱، شماره ۲.
- حیدری، مهدیه، (۱۴۰۱)، «دلایل توسعه روابط خارجی عربستان سعودی و چین»، *پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل*، پاییز و زمستان، سال ۱۱، شماره ۱.
- خبرگزاری مهر، (۲۰ آذر ۱۴۰۱)، «در سفر شی جین پینگ به عربستان چه گذشت؟»، *خبرگزاری مهر*، بازبینی شده در ۲۴ آذر ۱۴۰۱، قابل دسترس در: <https://www.mehrnews.com/news/>

- سوواکل، بنجامین، (۱۳۹۱)، کتاب مرجع انرژی، ترجمه علیرضا طیب، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات ابرار معاصر.
- طاهری، ابوالقاسم و رستم آقایی، علیرضا، (۱۳۹۵)، «گاز شیل و امنیت انرژی کشورهای منطقه خلیج فارس»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال ۱۲، شماره ۳۷.
- موسوی شفقائی، سید مسعود، (۱۳۸۶)، «سیاست انرژی ایالات متحده امریکا»، فصلنامه راهبرد، مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۴۳.
- میدل ایست نیوز، (۲۸ اسفند ۱۴۰۰)، «۳۳۲ میلیارد دلار حجم تجارت چین با کشورهای عربی»، میدل ایست نیوز، بازبینی شده در تاریخ: ۲ اردیبهشت ۱۴۰۱ در: <https://mdeast.news/2022/03/19>
- میرترابی، سعید، (۱۳۹۱)، بیداری اسلامی و اقتصاد سیاسی نفت در خاورمیانه، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- میرترابی، سعید و ترکی، هادی، (۱۳۹۹)، «طرح جاده ابریشم جدید و رویکرد انرژی محور چین در آسیای میانه و روسیه»، فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل، پاییز، سال ۱۳، شماره ۵۱.

Refereces

- Abdel Aziz, Ghada Ahmed. (2019), "The Saudi-US Alliance Challenges and Resilience", *Review of Economic and Political Science*, Emerald Publishing Limited. Retrieved January 10, 2023, from: www.emeraldinsight.com/2631-3561.htm.
- Al Faisal, Turki. (2013), "Saudi Arabia's New Foreign Policy Doctrine in the aftermath of the Arab Awakening", Pubic Lecture, *King Faisal Center for Research & Islamic Studies*, Retrieved January 2, 2023, from: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/PrinceTHKSPublicLecture.pdf>.
- Al-Tamimi, Naser, (2012), "China Saudi Arabia Relations: Economic Partnership or Strategic Alliance?", *Discussion Paper*, Durham University, HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme. Retrieved January 3, 2023, from: <https://dro.dur.ac.uk/9683/1>.
- Alterman, J. B. & Garver, J. W., (2009), "The Vital Triangle: China, the United States, and the Middle East", *Pacific Affairs*, Retrieved November 13, 2022, from: <http://www.jstor.org/stable/25608978>.

- Alterman, J. B., (2019), “Chinese and Russian Influence in the Middle East”, *Middle East Policy*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieved January 7, 2023, from: [https:// csis- website-prod. s3. Amazonaws, com/ s3fspublic/ congressional_ testimony/ 190509_ Alterman-Testimony.pdf](https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fspublic/congressional_testimony/190509_Alterman-Testimony.pdf).
- Anthony, H. F. Li., (2016), “Hopes of Limiting Global Warming? China and the Paris Agreement on Climate Change”, *CEFC News Analysis*, China Perspectives, Retrieved December 11, 2022, from: [https:// doi. org/ 10.4000/ chinaperspectives.6924](https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.6924).
- Azzuni, Abdelrahman., & Breyer, Christian., (2018), “Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review”, Article in *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment*.7(Part 1): e268, Retrieved December 23, 2022, from: [https:// www. researchgate. net/ publication/ 320017001_ Definitions_ and_ dimensions_ of_ energy_ security_ a_ literature_ review](https://www.researchgate.net/publication/320017001_Definitions_and_dimensions_of_energy_security_a_literature_review).
- Besada, Hany, & Salam, Justine, (2017), “China’s Energy Strategy in the MENA Region”, *China Quarterly of International Strategic Studies*, Vol. 3, No. 4, Retrieved December 4, 2022, from: DOI: 10.1142/S2377740017500269.
- Brown, Phillip, & Pirog, Robert, (2018), “United States and Saudi Arabia Energy Relations”, *Congressional Research Service*, Retrieved December 11, 2022, from: www.crs.gov 7-5700.
- Campbell, Richard. J., (2010), “China and the United States- A Comparison of Green Programs and Policies”, *Congressional Research Service*, 7-5700, Retrieved December 17, 2022, from: www.crs.gov, R41287.
- CEIC, (2022), Retrieved November 24, 2022, from: [https:// www. ceicdata. com/en/indicator/china/crude-oil-imports](https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/crude-oil-imports).
- Cengiz, S., (2020), “Saudi Foreign Policy towards China in the Post-Arab Uprisings Era: A neo-classical Realist Approach”, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(1), 51-67.

- Crane, Keith. Et al., (2009), “Imported Oil and U.S National Security”, Rand Corporation, Retrieved November 8, 2022, from: [https:// www.rand.org/ content/ dam/ rand/ pubs/ monographs/ 2009/ RAND_MG838.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG838.pdf).
- Daojiong, Zha., & Meidan, Michal., (2015), “China and the Middle East in a New Energy Landscape”, London, Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, Retrieved November 18, 2022, from: [http:// www. iberchina.org/files/ChinaMiddleEastEnergy.pdf](http://www.iberchina.org/files/ChinaMiddleEastEnergy.pdf).
- Derks, John., (2017), “The Future of the U.S. – Saudi Relationship”, Prince Mohammad bin Fahd Program for Strategic Research & Studies, University of Central Florida. Retrieved November 19, 2022, from: [https:// sciences.ucf.edu/ news/ wp-content/ uploads/ sites/ 29/2017/07/ Derks-US-Saudi-relations-2017.pdf](https://sciences.ucf.edu/news/wp-content/uploads/sites/29/2017/07/Derks-US-Saudi-relations-2017.pdf).
- Fulton, J. a., (2020), “Strangers to Strategic Partners: Thirty Years of Sino-Saudi Relations”, *Atlantic Council*, Retrieved November 16, 2022, from: [http:// www.jstor.org/stable/resrep26037.5](http://www.jstor.org/stable/resrep26037.5).
- Fulton, Jonathan. B., (2020), “China-Saudi Arabia Relations Through the ‘1+2+3’ Cooperation Pattern”, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, Retrieved November 6, 2022, from: [https:// doi.org/ 10.1080/ 25765949.2020.1841991](https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1841991).
- Garlick, Jeremy., & Havlova, Radka., (2020), “China’s “Belt and Road” Economic Diplomacy in the Persian Gulf: Strategic Hedging amidst Saudi– Iranian Regional Rivalry”, *Journal of Current Chinese Affairs*, Vol. 49(1) 82-105, DOI: 10.1177/1868102619898706.
- Geri, Laurance, & McNabb, David, (2011), *Energy Policy in the U.S. Politics, Challenges, and Prospects for Change*, Edition: 1st Publisher: Taylor and Francis, ISBN: 978-1439841891, Retrieved November 29, 2022, from: [https:// www.researchgate.net/publication/264490368](https://www.researchgate.net/publication/264490368).
- Grand, Stephen., & Wolf, Katherine., (2020), “Assessing Saudi Vision 2030: A 2020 Review, Atlantic Council”, Retrieved November 24, 2022, from: [https:// www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/ report/ assessing-saudi-vision-2030-a-2020-review](https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/assessing-saudi-vision-2030-a-2020-review).

- Grygiel, Jakub J., (2006), *Great Powers and Geopolitical Change*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, Linkages with Central Asia and Russia: Implications for Businesses and Governments, OCP Policy Center. Retrieved November 27, 2022, from: [https:// www. academia. edu/ 15000296/ Great_ Powers_ and_ Geopolitical_ Change](https://www.academia.edu/15000296/Great_Powers_and_Geopolitical_Change).
- Guerrieri, P., & Padoan, P, (1986), Neomercantilism and International Economic Stability, *International Organization*, 40(1), 29-42. doi: 10.1017/ S002081830000446X.
- MacGillivray, Iain., (2018), “Maturing Sino-Saudi Strategic Relations and Changing Dynamics in the Gulf”, *Global Change, Peace & Security*, DOI:10.1080/14781158.2018.1475350.
- Mahdi, Samir Ahmed., (2020), “Saudi Neomercantilism in the Oil Price War”, *Review of Economics and Political Science*, Vol. 5, No. 1, DOI: 10.1108/ REPS-10-2019-0134.
- Musvver, Abdul., (2016), “China’s Trade Relations with Saudi Arabia: Performance and Prospects”, *International Affairs and Global Strategy*, 43, 1-6, Retrieved February 2, 2023, from: [https:// www. iiste. org/ Journals/ index. php/ IAGS/ article/ view/ 29925](https://www.iiste.org/Journals/index.php/IAGS/article/view/29925).
- Noel, Pierre., (2006), “The new US Middle East Policy and Energy Security Challenges”, *International Journal*, December, Toronto. DOI: 10.2307/40204244.
- Noreng, Oystein. (2006). Index. In *Crude Power: Politics and the Oil Market* (pp. 249–254). London: I.B. TAURIS. Retrieved February 15, 2023, from: [http:// www. bloomsburycollections. com/ crude- power- politics- and- the- oil- market/ index](http://www.bloomsburycollections.com/crude-power-politics-and-the-oil-market/index).
- O'sullivan, M.L., (2017), *Windfall: How the New Energy Abundance Upends Global Politics and Strengthens America's Power*, New York, Published by Simon & Schuster. Retrieved February 15, 2023, from: [https:// www. simonandschuster. com/ books/ Windfall/ Meghan-L- OSullivan/ 9781501107948](https://www.simonandschuster.com/books/Windfall/Meghan-L-O'Sullivan/9781501107948).
- Pickford, Andrew, (2017), *China’s Grand Strategy and Energy: Markets, Infrastructure and Global Ambitions*, Perth USAsia Centre, Volume 3,

May. Retrieved February 11, 2023, from: <https://perthusasia.edu.au/getattachment/Our-Work/Energy-Security-Vol-3-China-s-Grand-Strategy/PUAC-Energy-Security-Program-China-May-2017.pdf.aspx?lang=en-AU>.

- Rodrik, Dani, (2010), “Mercantilism Reconsidered”, Project Syndicate. Retrieved February 14, 2023, from: <http://www.projectsyndicate.org/Commentary/Mercantilism/Reconsidered>.
- Stein, Jeff, (2014), “CIA Helped Saudis in Secret Chinese Missile Deal”, Newsweek, Retrieved February 8, 2023, from: <https://www.newsweek.com/exclusive-cia-helped-saudis-chinese-missile-deal-227283>.
- Talbot, Valeria, (2015), “The Rising Gulf the New Ambitions of the Gulf Monarchies”, Retrieved February 3, 2023, from: <https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/rising-gulf-new-ambitions-gulf-monarchies-13880>.
- Thomas, Clayton, (2017), “Arms Sales in the Middle East: Trends and Analytical Perspectives for U.S. Policy”, CRS Report No. R44984, Congressional Research Service, Retrieved February 2, 2023, from: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44984.pdf>.
- Torabi, Ghasem, (2010), “Barack Obama's Energy Policy”, *Regional Studies Quarterly: Israel Studies-American Studies*, No. 2.
- Xuejun, L.I.U., & Lei, W.U., (2014), “The Energy New World Order, Mideast Oil and US Energy Security”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 8:3, DOI: 10.1080/19370679.2014.12023248.
- Yacobucci, Brent D., (2016), “Energy Policy: 114th Congress Issues”, *Congressional Research Service*, R42756, September 30.
- Yergin, D., (1988), “Energy Security in the 1990s”, *Foreign Affairs*, Vol. 67, No.1, Fall.
- Ziegler, Charles, (2006), “The Energy Factor in China’s Foreign Policy”, *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 11, No. 1, Spring, DOI: 10.1007/BF02877031.

- Ziegler, Charles. E., & Menon, Rajan, (2014), “Neomercantilism and Great Power Energy Competition in Central Asia and The Caspian”, *Strategic Studies Quarterly*, Retrieved February 2, 2023, from: <https://ir.library.louisville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=faculty>.

In Persian

- Balaam, David and Veseth, Michael, (2016), *An Introduction to International Political Economy*, translated by Ahmad Saai and Abdul Majid Seifi, Tehran: Ghoomes Publishing.
- Bayliss, John and Smith, Steve, (2004), *The Globalization of Politics: International Relations in the Modern Era (Historical Context and Theories, Structures and Processes)*, Translated by Abolghasem Rah Chamani, Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute.
- Heydari, Mahdiah, (2022), “Reasons for the Development of Foreign Relations between Saudi Arabia and China”, *Iranian Journal of International Politics*, Autumn and Winter 1401, Year 11, No. 1.
- Mehr News Agency, (December 11, 2022), “What happened in Xi Jinping's Visit to Saudi Arabia?”, Mehr News Agency, Reviewed on December 11, 2022, Retrieved from: <https://www.mehrnews.com/news>.
- Middle East News, (March 19, 2022), “China's Trade Volume with Arab Countries is 332 Billion Dollars”, *Middle East News*, Reviewed on: April 22, 2022, Retrieved from: <https://mdeast.news/2022/03/19>.
- Mirtorabi, Saeed and Turki, Hadi, (2020), “The New Silk Road Project and China's Energy-Oriented Approach in Central Asia and Russia”, *Scientific Quarterly of International Relations Studies*, Fall, Year 13, No. 51.
- Mirtorabi, Saeed, (2012), *Islamic Awakening and the Political Economy of Oil in the Middle East*, Tehran: Imam Sadegh University Press.

- Mousavi Shafai, Seyed Masoud, (2007), "Energy Policy of the United States of America", *Strategy Quarterly, Strategic Research Center*, No. 43.
- Sovakal, Benjamin, (2012), *Energy Reference Book*, Translated by Alireza Tayeb, Tehran: Cultural Institute of Contemporary Abrar Studies.
- Taheri, Abulqasem and Rostam Aghaei, Alireza, (2016), "Shale Gas and Energy Security of Persian Gulf Countries", *Political Science Quarterly*, No. 37.

استناد به این مقاله: قاسمی، مختار، میرترابی حسینی، سید سعید، مدرس، محمدولی، محمد علیپور، فریده، (۱۴۰۲)، «سیاست انرژی ایالات متحده در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ و تاثیر آن بر روابط عربستان و چین»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۲(۴۶)، ۲۸۳-۳۲۷. doi: 10.22054/QPSS.2023.71541.3160

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License